

ÖRÖKSÉG

2007. OKTÓBER

XI. ÉVFOLYAM

10. SZÁM

M Ű E M L É K ■ R É G É S Z E T ■ M Ű T Á R G Y

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL TÁJÉKOZTATÓ FOLYÓIRATA ■ WWW.KOH.HU

TARTALOM

JEGYZET

Mire jó egy felügyelői tanácskozás? 2

MAGYAR TÜKÖR

Az Iparművészeti Múzeum kettős ünnepén
/Dr. Ács Piroska 3

Meddig lesz még építészeti csoda? /Nagy Gergely... 6

Új kulturális helyszín Budapesten
/Korompay Katalin 8

Egy épület a reformkorból:

az értékvesztés és az értékmentés története

/Horváth Bertalan 9

FIGYELŐ

A Nádasdy-kastélyba hazatérő könyvek

és festmények /Bányai Balázs – Varga Kálmán 10

Elkészült az edelényi L'Huillier-Coburg kastély

középrizalitjának tetőzete /dr. Varga Kálmán 12

A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága hírei 12

Tanácskoztak a felügyelők Mátrafüreden

/Ács Csilla 17

ABLAK

Az Anjou-kori Visegrád kutatása

/Buzás Gergely – Kováts István 13

MAGYAR MŰLT

Szer-telen kálvária /Ágoston István 15

Az Andrássy mauzóleum

műemlékké nyilvánításáról /Éri István 16

Pomáz – Holdvilág-árok, római kori és középkori

kőbánya, kaptárkövek /Nagy Levente 18

PRO MEMORIA 19

Mire jó egy felügyelői tanácskozás?

A kérdés, amit fel kell tenni az októberi konferencia után az, hogy miről szólt a műemlékes felügyelők aggteleki tanácskozása?

A témát Okrutay Miklós igazgatóhelyettes ajánlotta meg az irodáknak; a felügyelők tekintsék át területük népi- és/vagy ipari műemlékekre vonatkozó eseteit.

A beérkezett előadások címei is sokat ígérően tartalmasak voltak (a KÖH levelezésen megtekinthetők), s alkalmasnak látszottak arra, hogy valamiféle jól általánosítható képet adjanak ezekről a területekről.

A kérdés az, hogy valóban adtak-e?

Vegyük sorra a problémákat. Kell-e, s ha igen, miért az ipari örökségvédelmet külön kezelni? - tette fel a kérdést mindjárt az elején Lampert Rózsa.

Hazai és külföldi példák sorával igazolta, hogy igen. A cseh, olasz stb. példák mellett meggyőzően érvelt a helyreállított Dreher Sörgyárat bemutató képekkel. (Vajon most mi van a korábban ígéretes projektnek tűnő Óbudai Gázgyár-projektrel?)

Mára a korábban eltűnt ipari nagyüzemekben alkalmi cégecskék, kínai bővli-piac vertek tanyát, vagy éppenséggel elbontották a bajdan jó nevű gyárat – erre többen is hoztak példákat (Figler András) – ezért, ami még megmaradt, valamiképpen meg kell menteni.

Védeni – de időben! – így foglalható össze Figler András szentgotthárdi, szombathelyi és győri példákkal illusztrált előadása. Két ózdi helyreállításról Sárközy Sebestyén beszélt; az Ózd-projektéről, öt év értékes, de kárba vesztett munkájáról pedig Kristóf Ágnes. Ózdon nemcsak a város jelképének számító kilenc kéményt bontották le, hanem zárványnak szánták magát a gyárat is, amelynek helyére a polgármester parkot "álmodott", ahol majd az unokáját sétáltathatja, holott a funkcióját vesztett nagyüzemre – EU-s pénzek segítségével – hasznosítási terv is készült. Gábor Szabó Zsuzsa színvonalas prezentációban mutatta be a hazai s külföldi víztornyok hasznosítási lehetőségeit, Czeczeli Orsolya pedig Sopron ipari múltjába engedett betekintést. Weiler Árpád a megszűnt pécsi bányászat pusztuló épületeinek ismertetésén keresztül a város társadalmi változásaira is felhívta a figyelmet.

A népi építészet gondjait Pataky Emőke – példák segítségével – a településrendezéssel összefüggésben tárgyalta. Szóba került a néhány éve megszüntetett népi csoport is.

Sisa Béla visszatekintése az elmúlt évtizedek e tárgyban végzett munkájára nem csak a fiatalok számára hatbatott a reveláció erejével.

A szivattyútelepepekről, a vízgazdálkodás kevéssé ismert létesítményeiről Nagy Tibor számolt be.

Tarpa részben a szárazmalom kapcsán került terítékre, részben az MJT okán is, azaz mi az oka a falu ellenállásának? Zsanda Zsolt Hollókő példáján elemezte a műemlékvédelem falut átalakító hatását.

Az ócsai pincesorznak (Febér Judit), a villányi présháznak (Puppi Natasa), a tápi zsellérsor még megmaradt házainak (Eszes Tibor) és a rodostói Mikes-ház sorsának (Pintér Tamás) bemutatása mellett többen vetettek fel általános, a műemlékvédelemre vonatkozó elvi kérdéseket. Holcsek Eszter Zala megyei rendezések apropóján a kistelepülések értékvédelmét vizsgálta.

Veöreös András a népi építészet – elemi építészet – rangos építészet fogalomból kiindulva az érték fogalmának definiálására tett szellemes kísérletet.

A szélmalmokra vonatkozó tudnivalókat Szépbegy László foglalta össze. Győr Attila a népi építészet módszertanának kérdését, Herczeg Renáta pedig a batármenti műemlékek inventarizációjának kérdését vetette fel.

Hallottunk – kitűnő – természetvédelmi tájékoztatót is (Boldogh Sándor), és szokás szerint remek összeállítást hozott Arnóth Ádám. Az élénk érdeklődéssel kísért esti beszélgetést dr. Mezős Tamás elnök vezette.

A konferenciát kirándulásokkal fejezték be a résztvevők. A kitűnő szervezés Okrutay Miklóst és a miskolci irodát, Paszternák Istvánt és Kosdi Attilát dicséri.

DR. ÁCS PIROSKA

AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM KETTŐS ÜNNEPÉN

MEGALAKULÁSA 135. ÖNÁLLÓ ÉPÜLETE ÁTADÁSÁNAK 111. ÉVFORDULÓJÁRA EMLÉKEZIK A MÚZEUM

A budapesti Iparművészeti Múzeum a londoni (1857) és a bécsi (1864) testvérintézmények nyomán Európában harmadikként szerveződött meg, 1872-ben.

E múzeumok létrejöttében a vilákkiállításoknak jelentős szerepe volt. A 19. század második felében a fokozott iparosodás, gépesítés következtében a hagyományos kézműipar háttérbe szorult. A nemzetközi seregszemlék alkalmával döbbentek rá, hogy a tömegtermelés silány árukat produkál. A világtárlatok legfőbb érdeme az volt, hogy felhívták a figyelmet a műipar fejlesztésének szükségességére.

A magyar fővárosban létrehozandó közgyűtemény ideája szervesen kötődött ehhez a mozgalomhoz. Itt is egy jól működő intézmény kínálhatott megoldást műiparunk problémáira, a régi korok kiemelkedő művészeti emlékeinek tárházát állítva példának. *Rómer Flóris* régész és művészettörténész kezdeményezése széles körben visszhangra talált, míg nem 1872-ben az országgyűlés 50 000.-forintot különített el arra a célra, hogy a leendő iparműzeum számára "műipari tárgyakat" vásároljanak a következő évi bécsi vilákkiállításra.

A gyarapodó anyagot 1874-77 között a Nemzeti Múzeum fogadta be, annak lépcsőházában állították ki. Ezt követően a Képzőművészeti Társulat Régi Műcsarnokának Sugár úti (ma Andrassy út) épülete adott neki helyet.

Bár az 1878. évi XVII. tc. a Vállás- és Közoktatásügyi Minisztérium hatáskörébe vonta a közgyűteményt, utólag is szentesítve a múzeum megalapítását, saját helyet továbbra sem tudott biztosítani neki. Az önálló otthon megteremtéséhez csupán 1890-ben állt rendelkezésre a szükséges összeg. Az új, minden igénynek megfelelő palotára –, amely a múzeum mellett az 1880-ban alakult Iparművészeti Iskola szétszórt részlegeit is befogadta – *Csáky Albin* gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter 1890. november 23-án írta ki a pályázatot. A program megadta a kívánatos helyiségek számát, funkcióját és körülbelüli négyzetméterét, valamint azok egymáshoz való viszonyát is. Az épületben úgy kellett teret biztosítani egyfelől a múzeumnak, másfelől

az iskolának, hogy a közösen használt olvasóterem, rajzterem, könyvtáron kívül optimális szabadságot élvezzenek. A közgyűtemény kívánságait az előcsarnokon túl egy impozáns üveggel fedett udvar, a szakkiallítások, időszakos kiállítások és gipszmásolatok kollekciónak termei, valamint az állandó

gyűjtemények helyiségei képezték; továbbá egy reprezentatív dísz- és gyűlésterem. Az oktatási intézmény pedig az egyes szakosztályok tantermeire, meg a kapcsolódó tanári szobákra és szertárakra tartott igényt. A megadott határidőre 12 pályamunka érkezett be. A bíráló bizottság valamennyi műről részletes elemzést tett közléseivel a jegyzőkönyvében. Az első helyezést a "Keltre magyar!" jellegű, *Lechner Ödön – Pártos Gyula* nevéhez fűződő tervsorozat nyerte el. A zsűri elsősorban annak újszerűségét, a hagyományos formákkal való szakítását emelte ki.

A munkálatok 1893. őszén indultak meg, de az építkezés csak a következő évben, br. *Eötvös Lóránd* minisztersége idején vett lendületet. Az első kiviteli terveken egy teljesen körülépített udvaros, zárt rendszer szerepelt. Végül azonban a tervezett, költséges külső dekoráció megvalósítása érdekében a baloldalon csupán a teherbejáróig tartó szakasz készült el, és elmaradt a hátsó, udvari szárny fele is.

A múzeum Adattára – a Lechner épületek esetében egyedülálló módon – majdnem 350 kiviteli rajzot (építészeti, statikai és gépészeti tervet) őriz, melyek szinte minden részletről autentikus tájékoztatást adnak. Az első 168 napról még a napi jelentések is fennmaradtak, melyek az alkalmazott munkások számának, illetve a végzett tevékenység jellegének regisztrálására szolgáló formanyomtatványok, az építési napló kiegészítői voltak. Ezekkel párhuzamosan rendelkezésünkre állnak *Weinwurm Antal*nak, a századforduló neves fotóművészeinek dokumentum erejű felvételei is. Ő 1894 tavaszán és őszén, három-három képen örökítette meg az éppen elért állapotot.

1895-ben a palota lassan kiteljesedett. A munkákat elsősorban hazai iparosok végezték, de egyes felszereléseket angol cégek-

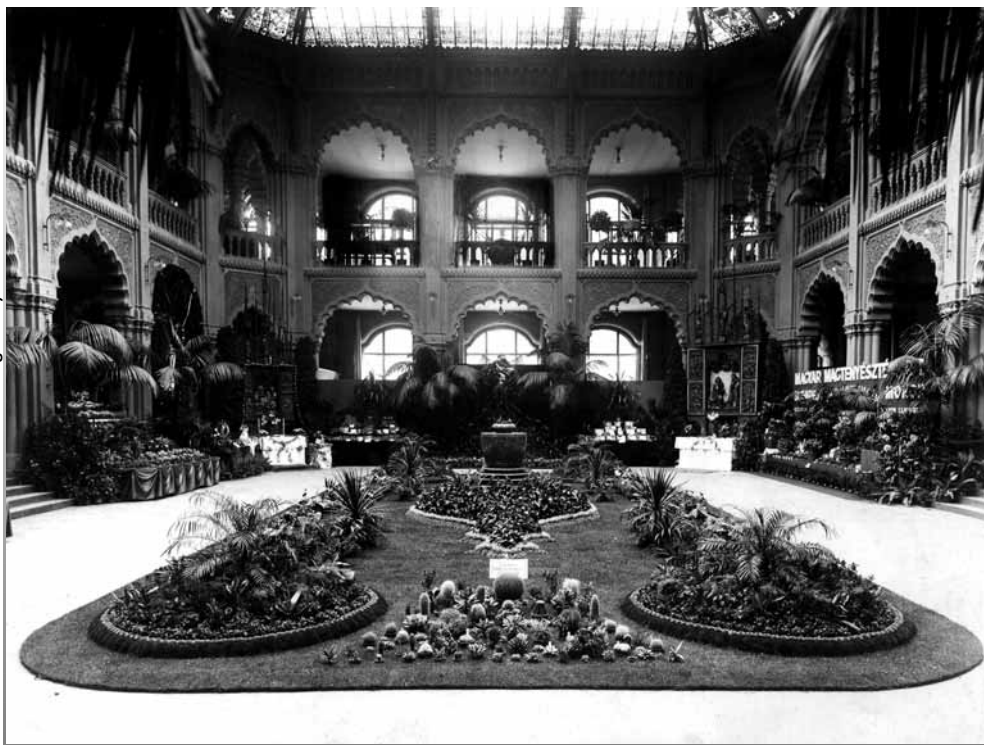
Fotó: IMWA Adattára

A központi üvegcsarnok az I. emeletről 1945-ben

től szereztek be (a teljesség igénye nélkül: nyílászárók *Michl Alajos* asztalosmester, festés-mázolás *Scholz Róbert* "cs. és kir. udvari szobafestő", gőzfűtés-szerelés *Körting és Walser* cég, vízvezeték és csatornahálózat kiépítése *Szepessy Sándor*, tölgyfa padlók *Neuschlosz Ödön és Marcel* cége, hidegpadozó *De Pol Luigi* "garnitto, terazzo, beton és mozaik" cége, épületszobrászati munkák *Oppenheimer Ignác*, belső berendezés asztalosmunkái *Thék Endre*, lakatosmunkák *Vágó Ignác és Jungfer Gyula*, linóleum burkolatok *Hampton Sons* és a *Maple Co.* Tár-saságok, vízmelegítő készülékek a londoni *Fletcher, Russel Co.*, valamint a liverpooli *Thomas Robinson Son* vállalatok stb). 1896 tavaszán fogtak hozzá a palota külső "öltöztetéséhez". A kellekeket, vagyis a mázas tetőcserepeket és a pirogránit burkolat elemeit a pécsi *Zsolnay-gyár* szolgáltatta. Az egyes elemek (vagyis égetett agyaglemezek, mázas téglák, zomán-cos lapok és plasztikus díszek) elhelyezése során a legrátságosabb mozzanat a homlokzatok színpompás – magyaros virágmotívumokkal ékes – mozaikszerű mezőinek applikálása volt.

Az elkészült kétemeletes épület szabály-talan alaprajza a telekadottságokhoz igazodott. A főhomlokzathoz bal felől hegyesszöggel, míg jobbról tompaszöggel csatlakoznak az oldalszárnyak, melyek kívülről eltakarják a közepén benyúló hatalmas üvegteretű csarnokot. A jobb oldali szárny csonkán maradt udvari fronttal folytatódik. Bár mindhárom utcai homlokzat főtengeletét középrizalit hangsúlyozza, erőteljesen kiugró volta miatt a főhomlokzati a legszembetűnőbb. Tömege a főbejárati nyitott előcsarnokot, az első emeleti dísztermet és a második emeleti kupolatermet foglalja magába. Baldachinos lanternával koronázott, szokatlan formájú,

Fotó: IMM Adattára. Készült 1977-ben. Ludwig Károly felvétele

Virágos Budapest – Virágos Magyarország kiállítás az Iparművészeti Múzeumban

oldalát mindkét szinten árkádsor öleli körbe. A mór építészetből is ismert, indiai eredetű számárhátíves, karéjos boltozatok csak jelzésszerűen választják el a tereket, azok inkább feloldódnak egymásban. Az előtér kétoldalán tágas lépcsőházak bukkanak fel. A két alacsonyabb ívű a földszinti szobákba, míg a magasabb boltozatiak az emeleti termekbe vezetnek. Az előtér közepén a valamennyi szintet áttörő, egymáshoz kapcsolódó hullámvonalakból kialakított, nyolcszögbe fogható opeion vonja felfelé a tekintetet. Színes ólomüveg kupoláján szivárványszerűen esik be a fény. Az előcsarnok több emeleten átfutó konzolos vázát szegecselt acéltartók alkotják, melynek elemeit Lechner gazdagon díszített pillérkötegek, stukkómunkák mögé rejtette. Az üveggel fedett nagycsarnok biztos statikájú hengerelt acélszerkezete azonban szabadon látható. Csipkeszerűen áttört, eredetileg festett felülete ugyanis a belső dekorációs rendszer részét képezte.

1896. október 25-e – a zárókövetési ceremónia napja – több volt, mint egy újabb közintézmény avatásának dátuma. Hiszen az épület architektúrájában kísérletet tett a sajátos magyar, nemzeti építészeti stílus megteremtésére, külső díszítésében és berendezésében pedig a hazai műipar addig elért színvonalát reprezentálta. A palota ünnepe egyben az iparművészet növekvő jelentőségének hivatalos elismerése, míg a benne új otthonra lelt múzeum és iskola megfogalmazott törekvése, a fejlődés biztosítása volt. Ezt a programot hangsúlyozta üdvözlő beszédében *Wlassics Gyula* is, aki az eseményt jelenlétével megtisztelő *I. Ferenc Józsefet* köszöntötte. Az építéstörténet tömören felvázoló okmányt az uralkodó azzal a tollal írta alá, amely a *Zsolnay Vilmos* által ez alkalomra ajándékozott különleges – rubinlusteres, ún. "millenniumi technikával" készült – írókészlét része volt.

Az ünnepség után zsúfolt hétköznapok következtek. A villanszerelési munkák befejezése után, illetve az apróbb átalakítások és módosítások mellett az év végén megkezdődött a belső díszítőfestés. A vállalkozó *Scholtz Róbert* volt, a tervezés és kivitelezés azonban elsősorban munkatársa *Reissmann Károly Miksa* nevéhez fűződik. Fennmaradt vázlatkönyve gondos motívumgyűjtésre utal. A művész tanulmányozta a *Huszka József* által publikált népművészeti anyagot, a múzeum tulajdonát képező kazettás famennyezeteket, és az épület elkészült stukkódíszítést is. Ezekből kiindulva született meg a főbejárati szélfogó, az előcsarnok, a díszterem, és az I. emeleti oldalszárnyak kiállítótermeinek deko-

A főkupola az 1956-os harcok után

Fotó: IMM Adattára

rációja. A díszítés nem korlátozódott csupán a mennyezetekre, a függőleges falak vonalvezetését is színes szegélyek hangsúlyozták. Az üvegcsarnok tetőszerkezetének csipkeszerűen áttört acéltartói szintén festettek voltak.

A látogatók végül is 1897. november 20-tól (a második megnyitó után) vehették birtokukba a múzeumot. Addigra állt fel az állandó kiállítás; a mintegy 9000 műtárgynak alig a felét, 4270 alkotást mutatták be. Elrendezésüket két fő szempont uralta: a magyar emlékek kiemelése, illetve a történelmi korszakok szerinti elhelyezés. A látogatók eleinte hetente négy alkalommal a hivatalos órákban nézhatték meg a bemutatott műtárgyakat, de az iparosokra való tekintettel hamarosan az esti, villanyfényes nyitvartartást is bevezették.

Az Iparművészeti Múzeum palotája születése pillanatától heves vitákat váltott ki. Jelentősége a nemzetközi szecesszió vonulatában és a lechneri életműben ma már megkérdőjelezhetetlen. Benne a funkció, a magas művészi színvonalon megformált tömeg és az egyéni díszítési forma harmóniáját a legkorszerűbb statikai szerkezetek szolgáltatták. Színes kupolája messziről, míg a meszeszerű ékítményekkel díszes főbejárati nyitott előcsarnoka közelről csalogatja be a látogatókat. Mégis az ellenzők miatt az 1920-as évek végére a múzeum belső festését drasztikusan lemeszelték, csak két terem és a szélfogó menekült meg. A második világháborúban súlyos károsodás érte a nyitott előteret és a főkupolát, valamint a nagy üvegcsarnokot, és a Hőgyes utcai sarokkupolát. Az 1949-es helyreállítások után a következő "trauma" 1956 volt. A Corvin-közi harcok alkalmával újra megsérült a főkupola: károsodás érte szerkezetét és "elvesztette" cserepeit és ismét széthullott a nagycsarnok üvegfödme is. Belövés ért több műtárgy-raktárat és kiállítóteret, valamint repeszek dúlták fel

Az Iparművészeti Múzeum főkupolájának felújítása a kerámia műipart és a dekoratív szobrászatot szimbolizáló figurákkal, 1960-as évek

a könyvtár olvasótermét és tároló helyiségeit.

Bár 1957-62 között nagyobb szabású felújítás zajlott le, a mai napig sem sikerült helyreállítani bizonyos finom részleteket, mint például a nagycsarnok üvegfedelének színes szegélydíszét, vagy ugyanott a padlóburkolat eredeti mintázatát. Azóta csak kisebb javítási munkálatok történtek, így ez az impozáns palota mára megérett egy – a mai kiállítási és műtárgyvédelmi követelményekhez is igazodó – nagyszabású épületrekonstrukcióra. ■

Az Iparművészeti Múzeum épülete 1896-ban

A felvételek az IMM Adattárából valók

Az Iparművészeti Múzeum Budapest egyik legegységibb építészeti látványossága, *Lechner Ödön* munkásságát joggal nevezhetjük "világcsodának". Nem véletlen, hogy épületei és építészeti iskolájának legjellemezőbb alkotásai együtt kerültek fel a magyar világörökségi várományosi listára.

NAGY GERGELY

MEDDIG LESZ MÉG ÉPÍTÉSZETI CSODA?

A legtöbb turista az épületért önmagáért keresi fel a múzeumot. Ez így történt akkor is, amikor még kiállítások sem voltak benne láthatók. Az utóbbi évben a múzeum egyre rangosabb rendezvényekkel hívta fel magára a figyelmet, kiállításai a leglátogatottabb rendezvényekké váltak. Külföldiek és hazai érdeklődők

számára mostmár nemcsak építészeti csoda, hanem rangos intézményt is rejtő épület.

Mai világunkat ismerve irigykedve csodálhatjuk, hogy a századfordulón milyen körülményeket teremtettek a tudományos és művészeti élet számára. A múzeum megalapítását követő évtizedekben egyes témakörökből világhírű gyűjteményeket gyűjtöttek össze az itt tevékenykedő s ugyan-csak világhírűvé vált tudósok. Ezeknek az értékeknek zöme ma láthatatlan, raktárak mélyén szunnyadnak.

Az épület Kinizsi utcai szárnyát az Iparművészeti Főiskola (ma Moholy-Nagy László Iparművészeti Egyetem) egyes műhelyei és helyiségei foglalják el. Külön intézmény, más gazdálkodási körülményekkel; s a múzeum és az egyetem más módon, de megdöbbentő mértékben "lehasználta" az épületet.

Az épület milleniumi büszke megnyitása óta 2006-ig nem született olyan átfogó koncepció, amely megalapozhatná az intézmény felújítását. Azóta egyetlen illetékes döntéshozó sem tartotta fontosnak, hogy megújuljon az épület. Lechner Ödön legjelentősebb építészeti alkotása mára műszakilag teljesen leromlott. A háborút és a forradalmat követő helyreállítások az életveszély-elhárítást és a használhatóságot tartották szem előtt. A mai napig számos golyó ütötte sebet láthatunk Budapest egyik legjelesebb műemlékén. A legtöbb műszaki felújítás csak ad hoc jellegű volt, csak a pillanatnyi igényeknek kellett megfelelni. Ezért a sok évtizeden át tartó leromlottság teljes műszaki káosszá növekedett.

Hitelesen nem is nyilatkozhatunk az épület mai állapotáról, mert szakszerű felmérés, szakvéleményezés, diagnosztikai vizsgálatok a mai napig nem készültek. Azt azonban már szemrevételezéssel is megállapíthatjuk, hogy az épület egyes részei életveszélyes helyzetet is teremtettek.

Legveszélyesebb állapotban a bejárati csarnok van, az épület egyik legfőbb látványossága. Gyönyörű képek jelennek meg róla az építészeti és városismertető albumokban. A látványos színes képekről senki sem gondolja, hogy a teljes áloszterű felület bármelyik pillanatban lerobbánhat a falról. Valamikor valakinek feltűnhetett néhány folytonossági hiány, mert a hiányzó tüzes bordó téglalemezek helyét illeszkedő módon festett

műanyaglappal leplezték. Ha csak szemmagasságban vizsgáljuk a felületet, már akkor is feltűnik, hogy a teljes felület mindkét oldalon legalább öt centiméterrel kihasasodik. Azt, hogy mikor robban le a burkolat, és kinek hull a nyakába, ma még senki nem tudja megjósolni. Az előcsarnokkal életvédelmi okokból sürgősen foglalkozni kellene! Arra még nem adódott lehetőség, hogy a teljes felület átfogó vizsgálata megtörténjék, és a károsodás mértékét és a valós okot vagy okokat meghatározzák. Ha alaposabban szemrevételezzük az itt lévő kő-, és kerámia felületeket, láthatjuk a millió durva repedést, a cementtel pótoló kitört elemek helyeit. Szomorú látvány a bejárati Zsolnay-kerámia korlát összetört elemeinek képe.

A Zsolnay-burkolat gyártási technológiája miatt ha a felület leválik, még egyszer ugyanezek az elemek ugyanígy nem használhatók fel. Ma nincs olyan felmérés, rajz az előcsarnokról, ahol az elemek azonosítható pontos helye meghatározható lenne.

Az előcsarnok oszlopainak kerámia burkolata is sok helyen darabokra tört. Nem tudjuk, hogy ez a károsodás is az épületsüllyedésre utaló szerkezeti repedésekkel van-e összhangban, vagy az amúgy védett helyen lévő elemek morzsolódásának más oka is van.

Az bizonyos, hogy az épület falai jelentős magasságig vízzel telítettek. Egyes mélyebb pinceszakaszok ingadozó vízszinttel folyamatosan vízben állnak. Ebből arra következtethetünk, hogy a Mária utca vonalában húzódó hajdani Duna-ág mélyebb rétegeinek ma is követhető vízfolyásai most sem kerülnek el a múzeum épületét. Talajmechanikai és hidrogeológiai vizsgálat állapíthatná meg a víz forrását és a lehetséges védekezés módját. Az biztos, hogy a felszívódó nedvesség nem tesz jót a falaknak. Lehetséges, hogy a Zsolnay-kerámia burkolat életveszélyes állapotának is ez az egyik kiváló oka.

A felvételeket a szerző készítette

"Szálfűtő" cserepek a tetőn

A nedvesedés a pince egyes részein igen megnöveli a páratartalmat. Senki nem tudja megállapítani, hogy a pince fölötti porosz-süveg boltozatos födémzakaszon látszó erős korrózió milyen mértékű. Szerkezeti feltárással és a felületek letisztítása után lehet csak nyilatkozni arról, hogy a téglaszakaszok és a tartók kapcsolatai megfelelők-e, és hogy teherhordásra elegendő-e a tartó megmaradt vas keresztmetszete.

A belső udvar

Fotók: Nagy Gergely

Ugyancsak életveszélyes helyzetet teremthetnek az üvegcsarnok fölötti homlokzatzból kifagyott, kiforduló homlokzati téglák. Eddig szerencsére csak a csatornába estek a féltéglák, de a károsodott felület igen közel van a felülvilágító üvegfelülethez. Az, hogy a belső udvarban a téglaburkolat elvált a téglafaltól, vagy, hogy a díszkert korlátja teljesen szétfeszítette a lábazati tömbköveket, közvetlen életveszélyt nem jelent. Már nem lehetünk ilyen biztosak a taréjszelemenen álló gyönyörű kúpcserepek állékonyágáról. A Hőgyes Endre utca felől ijesztő képet mutat a tengelyéből kifordult elemek látványa!

Az épület erkölcsileg is elavult. Mai belső rendje, lepusztult burkolatai, az össze-vissza történt gépészeti és elektromos felújítások nyomai az épület több terét is tönkretették. A pincszint látványos helyei, az előcsarnok alatti mór ívű pilléres csarnok, vagy a kazánház műszakilag szakszerűen, de építészeti érzéketlenül leválasztott tere jobb hasznosítással mind bemutatásra érdemes lehetne.

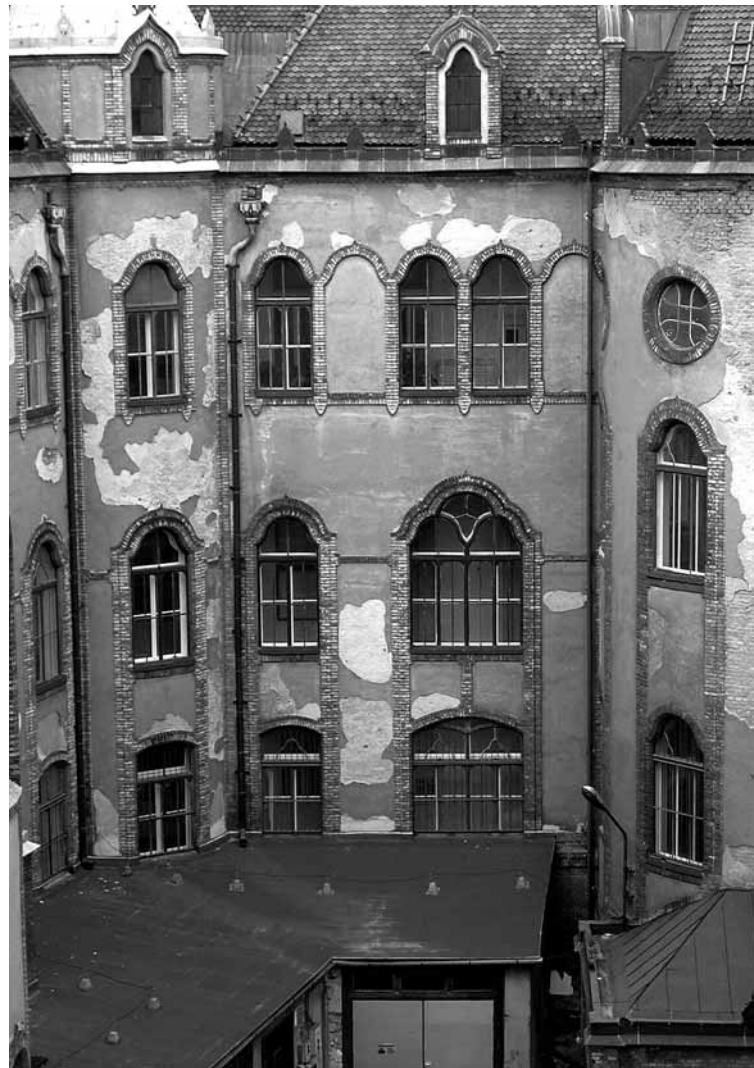
A fedett belső udvar kihasználhatatlan. Klimatikus viszonyai nem teszik lehetővé, hogy érzékenyebb kiállítási tárgyakat mutassanak be azon a helyen, ezért leginkább rendezvényteremként szolgál, de megsüllyedt hullámos padlója, elhasznált burkolata miatt a tér pompáját csak felfelé tekintve élvezhetjük. A lecsupaszított acélszerkezet mai formájában is különös látványosság.

A helyiségek hajdan volt díszítőfestése ma csak elvétve látszik egy-egy helyiségben. Az épület kutatása sürgető feladat, sok helyen még helyreállítható lenne az épület eredeti belső arca.

A kert és a Hőgyes Endre utcai hátsó zug nem tartozik a múzeum előnyös látványai közé. Az eredeti elképzelésben szereplő, de soha meg nem épült szárny üres helye átlagos budapesti foghíj képét mutatja. A képbe illeszkedik az esővíz által teljesen szétáztatott homlokzat, az elhanyagolt raktárparkoló-díszudvar célra használt belsőbb kert.

A múzeum mai állapotában az alapvető funkciókat sem biztosítja. Nincs ruhatár, a látogatók szinte beesnek az épületbe, fogadásuk megoldatlan. Parkoló nincs. Csak a Kinizsi utcai Kaltenberg söröző tudott autóbuszparkolót kivívni magának – úgy ítéltetett, hogy a Magyar Iparművészeti Múzeumnak és látogatóinak ez nem annyira szükséges.

A magyar iparművészet és múzeuma megérdemelné, hogy értékei látható közkinccsé váljanak. Ehhez az új múzeumi program alapján sürgetően szükséges a teljes együttes építészeti koncepcionális megújulása. Az épület mai városi környezete megkívánja, hogy ez a megújulás nagyobb városi összefüggésbe illesztve valósuljon meg. A program több éves feladat, minden késlekedés korunkat marasztalja el. ■

A belső udvarra ráferne az alapos felújítás

KOROMPAY KATALIN

ÚJ KULTURÁLIS HELYSZÍN BUDAPESTEN

MEGNYÍLT A MAGYAR SZECESSZIÓ HÁZA

A Szabadság tér mellett, a Honvéd utca 3. számú, 1903-ban *Vidor Emil* tervezte majolika-rajzú Bedő-házban több mint 600 m²-nyi gyönyörű szecesszióval ajándékozza meg a napokban egy magánszemély a közönséget.

A nem mindennapi gesztus révén állandó kiállításként élvezhetjük a polgári/nagypolgári lakás gazdag enteriőrjeit – a hitelesen és hangulatosan elrendezett bútorok között dísztárgyak, használati eszközök, kályhák, festmények idézik a 20. század elejének érdekes stílusát, amelyben Magyarország nagyhatalomnak számít. A *kávészó százéves* asztalkái mellett, ahogy régen, már reggel 7-től olvashatjuk majd a napilapokat, később kinyit a *kis bolt* is, ahol most régi ezüstékszerek és kerámia-tárgyak másolatait vehetjük meg. Akár egész busznyit utast is tud egyszerre fogadni a sajátos vállalkozásként működő építészeti kulturális központ, erre tágas mosdó-helyiségekkel is felkészült. Az alsó szint nagy diszponibilis terében – amely az udvar alatti pincéből nemesedett kulturális események színterévé – éppúgy elképzelhetők a szecesszió mestereinek vagy műfajainak *változó kiállításai*, mint szakmai vagy művészeti *ankétok*.

Salon enteriőr a múlt század elejéről

A felvételket Hack Róbert (KÖH) készítette

Homlokzat részlete

Úgy is tekinthetjük: *Vad Tivadár* vállalkozó megépítette a régóta helyét kereső *építészeti múzeum* első termeit! Amikor a társasház megbízásából cége helyreállította a Pesten egyedülálló szecessziós homlokzatot, a földszint, amelyet egy utólag behúzott födémmel korábban teljesen elrontottak/átépítettek, váratlanul megürült. Egyedüli pályázóként megvette a ház alsó szintjeit, kibontotta a födémet, rekonstruálta az eredeti portálokat, s a galériával és pinceszinttel olyan tágas, háromszintes teret alkotott, ahol a múzeum idevágó gyűjteményei is végre bemutatathatók. Az Építészsövetség székháza, *Nagy Bálint* galériája és a KÉK mellett létrejött Budapest negyedik építészeti kulturális központja, amely nem a kortárs építészetre, hanem örökségünk egy fontos szeletére koncentrálnak.

Különleges stílus a szecesszió, amikor mindent lehetett és az ellenkezőjét is, és a tehetség éppúgy igazolhatta a girlandot, mint a derekszöveget. A Bedő-ház tervezőjének, *Vidor Emil*nek a szavaival: "...a modern angol eredetű irány minden országban, azoknak egymástól elütő viszonyai s építőművészetének különböző egyéni felfogása szerint ölt új, egyéni alakot és idővel talán nemzeti individualitást. Nem stílust hozott át hozzánk az észak-nyugati szél, hanem friss levegőt, a szabadság levegőjét." Ez a szabadság vezette *Vad Tivadart* is – s ne feledjük örök társát, a Ház építészt, *Benkovich Attilát* se –, amikor harminc éve elkezdte gyűjteni a szecessziós tárgyakat, hogy most restaurálva és szakszerűen elrendezve megmutathassa, odaadhassa nekünk. Amit látunk, az ő jóvoltából gyönyörködhet, amin ülünk, a finomvonalú széket ő toltá alá. Ha ő nem lenne, mindez nem lenne.

Köszönjük! A példát nem felejtjük! ■

HORVÁTH BERTALAN

EGY ÉPÜLET A REFORMKORBÓL: AZ ÉRTÉKVESZTÉS ÉS AZ ÉRTÉKMENTÉS TÖRTÉNETE

Pest belvárosának maradandó értékeit, emblematikus szintű külső és belső stukkódíszeket rejtő klasszicista műemléke a Szerb u. 9.

A műemléki hatóság a fokozott védelem, a klasszicista-romantikus-eklektikus utcakepi folytonosság, a városképi presztízs visszaállítása igényével egyszerre adott építési engedélyt a műemlék helyreállítására és a hozzá tapadó foghíj beépítésére.

A 17-18. századi eredetű (innen a barokk, boltozatos pincék) épület 1848-1855 körüli végleges, fszt.+ kétemeletes, két belső udvaros bérházzá való kiépítése *Kassalik Ferenc* és *Diescher Ferenc* építőmesterek munkája volt. A folyamatos átalakításokkal alakított épület az úri (háziúri) szárny, a "piano nobile" első emeleti reprezentációját, az utcai-, és hátsódvარი, a polgári-kispolgári, tisztviselői középréteg rangos, tágas lakásait, valamint a "gangok", a függőfolyosókra fűzött proletárlakások ismert pesti lakásstruktúráját, tagozódását mutatja be.

A társadalmi sokszínűség további példája a a hátsódvარი *bérkocsis-fertály* kocsiszínnel, pincébe vezető ló-lejárató rámpával, istállókkal, ahol a kváderes, vegyesfalú boltívek közt a lovak is piszkei vörösmárvány vályúból ittak.

A bérházi lét végére az 1989-es rendszerváltást követő tízéves lakatlanság tett pontot. Ezt az állapotot még tovább fokozták a 2005-06 közti télen, a már megkezdett kivitelezés alatti átázások (falak, fafödémek) miatti pusztulás, meg a Duna 2006. évi nyári vízállása miatti extrém magas pincei talajvízszint.

A megkövetelt műemléki védelem a főhomlokzati külső, és az első emeleti belső, klasszicista stukkódíszre, egy első emeleti fa diadalívre, az intarziás fapadlókra, a lépcsőházak, függőfolyosók kovácsoltvas és kőfaragó munkáira, a fafödémek megtartására, a belsődvარი mívés lakásbejáratok, spalettás ablakok, bélétes-táblázatos klasszicista belső ajtók, a fennmaradt, karcsún remekműví homlokzati ablakok anyagi-formai hitelességre törekvő megőrzését írta elő. A szerkezeti, felszerelésbeli érdekességek (kő sarokkövek, márvány lóitatók, szép régi *cserepálybák*, *monogramos öntöttvas falikutak*) köre az épület teljes "szétszedése", alabványzásakor új építészeti részletek, műszaki berendezések felfedezésével bővült. Ilyenek voltak az 1838-as pesti árvíz előtti járdavonal előkerülésével megjelenő ablakkeretek, kapuszárkövek, meg egy igazi kuriózum: a 19. század első felére datálható, vörösmárvány vályúban vezetett és végül *műemléki bemutatást nyert szenny-csapadékvíz csatorna*-vezeték.

Nagy gonddal állították helyre a boltozott pinceterek kő-tégla vegyes felületű falstruktúráját, az udvari homlokzatok vakolt tagozatait is.

Az épület központi fűtéssel, a foghíjbeépítéssel összefüggésben tervezett légtechnikai rendszerekkel, felvonóval, egy mozgássérült igényre készült fölszíni lakással, az akadálymentességet az örökölt méretek határain belül messzemenően kiszolgáló adottságokkal valósult meg.

Kevésbé sikeres az udvari homlokzatok védett kategóriába sorolt, üvegezett, az 1850 körüli idők látványát őrző gerébros lakásbejárati ajtóinak átmentése, helyreállítása. Egy jelölési hiba okozta félreértés után a bontási munkák során egy egész szint belső homlokzati ajtói, ablakai eltűntek. De hála az alapos tervi feldolgozásnak és a hozzáértő farestaurátornak, a hibát orvosolták; ma nincs az a szakértői szem, amely ezt a kárt utólag képes volna konstatálni.

A ház alatti, óriási szerkezeti attrakcióval megvalósított gépkocsiparkoló mind a járműforgalom, a szellőzéstechnika, az utólagos, hatékony pincészigetelés, mind a bérbeadható, óriási diszponibilis pinceterek sorsát illetően feltételezte azt az építetetői szándékot – amit az építési engedélyt kiadó hatóság is feltételezett –, hogy a két önkormányzati tulajdonú telken egyszerre kell és ésszerű építkezni.

Ez azonban nem így történt! A mintaszerű műemlék-helyreállítás eredményét (amelynek láttán – utólag – nagy elégedettséget érzek), a tervezői szándék hitelét és a városrész presztízsét rontja az így – bízom, hogy nem véglegesen – lezárult történet. ■

AZ ÉPÜLET JELLEMZŐ ADATAI:

Hasznos alapterület helyreállítás előtt: 1861 m² => után: 2432 m²

Lakásszám helyreállítás előtt: 28 db => után: 19 db

ebből m.s. lakás: 1 db; tetőtéri: 4 db; Gépkocsiférőhely a 9-11. épület alatti mélygarázsban: 12 db;

A rekonstrukció összköltsége: 670.000.000 Ft.

Hasznos összes alapterület: 1162 m²

A tervezésben közreműködő építészcsapat az Archi-Kon, a Belváros-lipótvárosi lakásrehabilitáció, épületrekonstrukciók, műemlék-helyreállítások tervezésével hívta fel a figyelmet magára. Tevékenységét a Belvárosi Önkormányzat a Reitter Ferenc Díjjal ismerte el.

Építető: *Belváros-Lipótvárosi Önkormányzat*; Beruházó, generáltervező: *Belváros-Lipótvárosi Beruházó Kft.*

Beruházási cél: – önkormányzati szociális lakásépítés

– szabad befektetői lakásépítés önkormányzati tulajdonú foghíjtelken.

Tervezők: *Horváth Balázs*, *Bagó Bernadett*, *Niszler Katalin*, *Benedek Botond* építész, *Pintér Tibor* statikus, *Farkas Tamás* gépész, *Magyar Zoltán* elektromos, *Tóth Miklós* felvonó tervező.

Felölés építész, vezető tervező: *Horváth Bertalan*

Műemléki felügyelő: *Nagy Gábor*

Közreműködők:

Tudományos dokumentáció, kutatás: *Farbaky Péter*; Stukko szakrestaurátori szakv.: *Jakab Magdolna*; Talajmechanika: *Petik Árpád*;

Faanyagvédelmi szakv.: *Goleándr Agnes*; Beruházói ellenőr: (Bliber Kft) *Vüdi Csaba*; Kivitelező: (Herosz FT.) *Bánóczy Zoltán*;

Közreműködő szakvállalatok:

Épületsztalos, farestaurátor: *Famivés Kft.* (Szeged); Gipszstukko restaurátor: *Radnóti Géza*; Fapadló restaurátor: *JUHER Kft.*; Kőfaragó restaurátor: *RENSZÁNSZ RT.*; Gombakár védelem: *ANTI CINEX Kft.*

Helyreállított belső udvar szürkületben

Az utcai. – háziúri – fölépcső

A pincék udvari szárnyába áthelyezett lóitatók

Mintha J.d.Robbia relief volna...
A helyreállított mennyezetstucco

BÁNYAI BALÁZS – VARGA KÁLMÁN

A NÁDASDY-KASTÉLYBA HAZATÉRŐ KÖNYVEK ÉS FESTMÉNYEK

A műemlékvédelem szakemberei, a kastélylátogató nagyközönség és Nádasdladány lakói is régen várnak arra, hogy a II. világháború során nagyrészt kifosztott Nádasdy-kastély még meglévő értékei ismét láthatók legyenek eredeti helyükön. Októberben a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága, az Országos Széchényi Könyvtár, a Nádasdy Alapítvány, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum és a Magyar Nemzeti Galéria együttmű-

felesége, Kanizsai Orsolya képei; a törökverő Fekete bég, Nádasdy II. Ferenc (1555-1604); a kivégzett országbíró, Nádasdy III. Ferenc (1625-1671); a könyvtáralapító Nádasdy Lipót (1700-1758); és természetesen a kastélyt építő Nádasdy Ferenc (1842-1907) és felesége, Zichy Ilona portréi is. A hölgyek családjainak címeri a festményeik feletti festett üvegablakokban sorakoztak. A terem szabad falfületeit sávozott festés vagy fegyverek díszítették, a sarokban régi zászlók idézték fel az ősök dicsőségét. A hatalmas kandallón ma is látható a Nádasdyak címere és jelmondata: SI DEUS PRO NOBIS QUIUS CONTRA NOS (Ha Isten velünk, ki ellenünk).

A család festmény- és iparművészeti gyűjteménye mellett semmivel sem maradt el jelentőségében a Nádasdy-könyvtár, mely a 19. század második felében az egyik legértékesebb főúri gyűjteménynek számított.

Az 1880-as évekre összegyűlt állomány több generáció megszállott gyűjtésének az eredménye volt. Az országbíró Nádasdy lefejezését követően a vagyon további részeivel a könyvtárat is elvették a családtól, így a 18. században újra kezdődhetett a bibliotéka kialakítása. Alapítója Nádasdy Lipót, aki saját szerzeményei mellett nagybátyja, a csanádi püspök Nádasdy László (†1730) hagyatékából is hozzájutott könyvekhez. Ezt a gyűjteményt gazdagították két újabb Lipót vásárlásai, és a feleségeik családjaitól, köztük a Forrayaktól örökölt kötetek. Az egyre tekintélyesebb kollekciónak fényét a kalocsai érsek Nádasdy Paulai Ferenc (1785-1851) hagyatéka, és a család bécsi ágának kihalását követően megszerzett könyvek emelték tovább. A nádasdladányi kastély és a könyvtárterem elkészülte lehetővé tette Nádasdy Ferencnek, hogy az eddig több helyen őrzött könyveket együtt tárolja, és rendszerbe foglaltassa. A könyvtár rendezését az 1880-as években végezte el Horváth József házikáplán és házi-tanító, aki 11 625 művet számlált meg 25 234 kötetben. A könyvtár általános jellegű volt, hiszen a külföldi szépirodalom, a vegyes történeti munkák és az államtudományi kötetek mellett nagy jelentőséggel bírt a hazai történelem és szépirodalom, a klasszikus latin és görög irodalom, továbbá a hittudomány is. A Hauszmann Alajos tervei után készített galériás könyvtárban negyvenkettő üvegszekrényben tárolták a könyveket, az alsó szinten a polcok felett a különböző szakok megjelölése ma

kódésának köszönhetően az ősök csarnoka festményeiből és a könyvtár fennmaradt állományából egyes darabok visszatérnek a nádasdladányi kastélyba.

Historizmus-kori kastélyépítészetünk egyik legszebb darabja a látványos parkkal övezett nádasdladányi Nádasdy-kastély, melyet *Linzbauer István* tervei szerint építtetett gróf Nádasdy Ferenc 1873-76 között. A család 1876-os beköltözését követően kezdték kialakítani az épület földszinti reprezentatív terkeit, de amelyeket már csak – Linzbauer halálát követően – az építés vezetését átvevő *Hauszmann Alajos* irodájában folytattak. Az országos jelentőségű enteriőrök, az ősök csarnoka és a könyvtár munkálatai az 1880-as évek elején folytak, és olyan neves mesterek keze munkája nyomán nyerték el ma is megcsodálható formájukat, mint a díszműkovács *Jungfer Gyula*, *Thék Endre* asztalos, valamint *Kratzmann* és *Forgó* üvegfestők.

A Tudor-stílusú kastélyhomlokzatok mellett az épület belső terei közül a függőgyámos-támvíves alátámasztású famennyezettel és faragott falburkolattal büszkélkedő ősök csarnoka is Angliát idézi. A terem faburkolata foglalta magába a nagy múltú család neves és sikeres tagjainak, illetve feleségeiknek 17-19. századi portréit. Az ősök csarnoka az egyik legszebb magyar ősgaléria volt. Falain megtalálhatók voltak többek között Nádasdy Tamás (1498-1562) nádor és

A felvételeket a Nádasdy Alapítvány és a MNG bocsátotta rendelkezésünkre

is olvasható. A főleg 16-19. századi kiadványok között olyan történelemformáló személyek korabeli kiadású köteteit találjuk, mint John Locke, J. J. Rousseau, J. A. Comenius, Werbőczy István, Pázmány Péter és Kossuth Lajos. A könyvtárban tárolták a család 2005 térképlapját és 1155 metszetét is.

A gyűjtemény nyilvános volt, és a 19. század végén is tovább bővült a kastélyépítő Nádasdy által megrendelt folyóiratokkal, gazdasági és sport témájú irodalommal, majd a 20. században főként szépirodalommal.

Míg az ősgaléria képei kisebb-nagyobb sérülésekkel túlélték a II. világháborút, állami tulajdonba kerültek és a Magyar Nemzeti Múzeumban lettek elhelyezve, addig mai ismereteink szerint a könyvtárból csupán körülbelül 1500 db élte túl a világégést. Ezek szintén állami tulajdonban vannak, mára részben egyetemi könyvtárakban és egyéb nagyobb könyvtárakban találhatóak, illetve egy jelentősebb része a keszthelyi Helikon Kastélymúzeumba került.

A Nemzeti Gondnokság és a Nádasdy Alapítvány az utóbbi időkben feltárta a szétszóródott könyvtári állomány még fellelhető darabjainak, mintegy 500 kötetnek a hollétét. Vásárlásokkal, valamint az Országos Széchényi Könyvtár együttműködésével ez az állomány visszaérkezett a kastélyba. A keszthelyi Helikon Kastélymúzeum ugyancsak készségeit fejezte ki, hogy a törzanyagához nem tartozó, mintegy 1000 nádasdladányi könyvet visszaadja, ezzel is hozzájárulva a könyvtár rekonstrukciójához. A Nádasdy-kastélyba "hazaérkező" kötetek természetesen nem teszik lehetővé a könyvtár egykori gazdagságának a visszaállítását,

arra viszont alkalmasak, hogy a kötetek kiállítástervező elhelyezésével, kiegészítő családtörténeti összeállítással és a még megmaradt berendezési tárgyakkal megidézzék a fénykort és érzékeltesék a korabeli főúri műveltséget. A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága október 24-étől időszakos kiállításon tervezte bemutatni a visszatért könyvállományt. A kastélybéli kiállítás megnyitása alkalmával kerül sor az átadás-átvételek ünnepélyes aláírására is. Az Országos Széchényi Könyvtár és a keszthelyi Festetics-kastély "gesztusa" ugyanakkor példaértékű abban a tekintetben, hogy fölmutassa: 1945 után a jelentős, de akár a kisebb közgyűjteményekbe is átmentett műtárgyak, felszerelések és emlékek – az intézmények közötti együttműködések eredményeképpen – visszakerülhetnek eredeti helyükre, szolgálhatják jelentős műemlékeink rehabilitációját, és így bemutathatóvá válhatnak a széles nagyközönség számára is. A közintézmények közötti szakmai együttműködés szép példáját tovább erősíti, hogy a könyvek után a Nádasdy-ösöket megőrkítő galéria megmaradt képei is hamarosan visszatérhetnek a kastélyba. Az egykor az ösök csarnokában függő festmények őrzője, a Magyar Nemzeti Múzeum – a művek restaurálása fejében – ugyancsak kész a képek egy részét eredeti helyükre visszahelyezve a kastély enteriőrjeit gazdagítani. Az erről szóló megállapodást a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága és a Magyar Nemzeti Múzeum szintén a kiállítás megnyitóján írja majd alá, de a kiállított könyvekkel együtt az ösök csarnoka több képe is eredeti helyén lesz látható egy hónapig október 24-étől. ■

ÖTVEN ÉVES A MAB – DEBRECENBEN

Volt egykor a MAB, a Műemléki Albizottság, egy felülről irányított civil kezdeményezés, amely minden megyében segítette a hivatásos műemlékvédők munkáját. Aztán a rendszerváltozás után ez is, több más szervezettel együtt, egyik napról a másikra elhalt. Megerősödtek az igazi civil szervezetek, a város- és faluvédők, illetve -szépítők, amelyeknek nagy szerepe volt és van abban, hogy a települések arca megváltozott. Az országban egy helyen, Debrecenben megmaradt a MAB, nem utolsósorban a lelkes műemlékvédő, *Angyal László* aktív működése eredményeképpen. A MAB fennállásának félszázados jubileumára – várhatóan jövő év februárjában – *Múltunk örök-* *sége* címmel jelenik meg az Albizottság ötven esztendei tevékenységét bemutató kötet. Kíváncsian várjuk.

DR. VARGA KÁLMÁN

ELKÉSZÜLT AZ EDELÉNYI L'HUILLIER-COBURG KASTÉLY KÖZÉPRIZALITJÁNAK TETŐZETE

Az 1727-28-ban épült edelényi kastélyt a lotaringiai származású L' Huillier Ferenc János egri várkapitány építette. L' Huillier katonaként vett részt Buda visszafoglalásában, s e harcok során szerzett érdemeiért bárói címet és birtokot kapott. A várkapitány halála után a kastélyt gróf Forgách Ferencné, született L' Huillier Mária Terézia, majd leánya Forgách Ludmilla örökölte. A 19. században Edelény a Szász-Coburg-Gothai hercegi család birtokába került. A Coburg család életében nem számított jelentősnek a kastély, amelynek egy részét 1861-ben járásbíróság céljaira engedték át. A reprezentatív, Kelet-Magyarország Fertődjének is nevezett kastélyhoz egykor lovaglókiskola, udvarok, udvari kút, hintó- és kocsiszín, lóistállók, fa- és széntartók, gyümölcskamrák, sütőház, mészárszék, serház, jégverem, kertész és majorosi lakások, fogda és foglárszoba, fürdőház, halastavak, díszbarlang és üvegház tartoztak. A kertet gyümölcsfasorok és táblás virágos felületek gazdagították. Az 1770-es években alkotta meg *Lieb Ferenc* a kastély hét emeleti szobájának rokokó díszítőfestését, amely a legteljesebben fennmaradt világi falképegyütteseink közé tartozik. (A képek érdekessége, hogy nőalakjainak mindegyike Mária Terézia arcmását örökíti meg.)

A kastélyegyüttes 2001-ben került a Műemlékek Nemzeti Gondnokságához, amely azóta elvégezte a legfontosabb állagmegóvási munkálatokat. A munkák második üteme keretében indult meg a kastély környezetének szükséges szintsüllyesztése és a csatornázás, majd a halasztást nem tűrő munkák közül a tető rekonstrukciója. Ez utóbbi első fázisában készült el a kastély középrizalitja feletti új, vörösréz-borítású tetőzet, mely 40 millió forintos nagyságrendű munka volt. (Mivel a munka a kastély legértékesebb termei felett folyt, ideiglenes tető védte a boltozatokat a beázásoktól.)

A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága – élve az uniós forrásokra pályázás lehetőségével – a műemlékegyüttes egészére rehabilitációs projektet dolgozott ki, amelynek megvalósítását a kormány várhatóan a kiemelt státuszú projektek közé emelve fogja támogatni. A munkák a tervek szerint 2008-ban már a több mint kétmilliárd forintos uniós keretből folytatódhatnak, s céljuk a kastély teljes helyreállításával a térség kulturális turizmusának fellendítése. ■

A MŰEMLEKEK NEMZETI GONDNOKSÁGA HÍREI

BIOFESZTIVÁL OROSLÁNY-MAJKON

Szeptember 23-án több ezer érdeklődőt vonzott a volt kamalduli remetességben rendezett biofesztivál, melyet a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága és a Monte Corona Műemlékvédő Egyesület szervezett. Az ötletet az adta, hogy a 18. századi majki kamalduli remeték is gyógynövénytermesztéssel foglalkoztak, vegetáriánus módon éltek, a korból adódóan "bio" ételeket ettek és saját patikájuk is volt. A közel 30 kiállító 500 féle bioterméke az egészséges táplálkozást népszerűsítette. Előadások hangzottak el a biokultúra lényegéről, a "bibliai" ételekről és számos más életmód alakító lehetőségről, s perzsa programokat lant és gitárzene színesítette. Helyet kaptak az egészséges életmódhoz tartozó egyéb kiállítások is, mint például a Nordic Walking bemutató, amely a sporton keresztül képviseli az egészséges életérzés fontosságát. A műemlékegyüttes parkjában bio ételeket főztek, és egyéb finomságok készültek.

PÉCS, TÖRÖK EMLÉKEK FELÚJÍTÁSA

2006 végén került a Műemlékek Nemzeti Gondnokságához Pécs két jelentős török kori műemléke, a Jakováli Hasszán dzsámi és Idrisz baba türbéje. Mivel mindkét épület rászorul a helyreállításra, a munkálatokat Pécs Európa Kulturális Fővárosa 2010-es eseményeire be kívánják fejezni. Ennek érdekében *Gonda Tibor* alpolgármester és *Varga Kálmán*, a Gondnokság igazgatója megállapodást kötöttek, amely szerint közös pályázatot nyújtanak be a Regionális Operatív Program céltámogatásának elnyerésére. A Nemzeti Gondnokság egyébként számos más épületének helyreállítására pályázik regionális forrásokra, összefogva a helyi önkormányzatokkal.

A RENESZÁNSZ ÉVE

A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága is részt vesz a 2008-as "Reneszánsz Év" programjaiban. Az egyik helyszín az ozorai vár, a 15. században élt firenzei származású Ozorai Pipo hajdani rezidenciája, ahol a tervek szerint megújul a vár környezete és új vártörténeti kiállítás is nyílik. A másik helyszín a füzerradványi Károlyi-kastély, melynek neoreneszánsz együttesébe – a Károlyiak gyűjtőszervezetének köszönhetően – számos eredeti itáliai reneszánsz emléket építettek be. Az ajtókeretek, kandallók és más részletek révén a kastély érdekes tára lett a reneszánsz stílusnak, s kuriozitását 2008-ban kiegészítő kiállítással emelik ki a Gondnokság munkatársai.

2007. szeptember 13-16-án a Szegedi Tudomány Egyetem Középkori és Kora Újkori Magyar Történeti Tanszéke, a Magyar Tudományos Akadémia szegedi Magyar Medievalisztikai Kutatócsoportja, a budapesti Közép Európai Egyetem Medievalisztika tanszéke és a Angersi egyetem közös szervezésében Szegeden nemzetközi konferencia zajlott: *Diplomácia az Anjou dinasztia országaiban a XIII-XIV. században* címmel. A konferencia záró napját Visegrádon tartotta, ahol a Magyar Nemzeti Múzeum Mátyás Király Múzeumának közreműködésével a magyar Anjou uralkodók székhelyének legújabb kutatási eredményeivel ismerkedhettek meg a résztvevők.

BUZÁS GERGELY - KOVÁTS ISTVÁN

AZ ANJOU-KORI VISEGRÁD KUTATÁSA

Az elmúlt évek régészeti történeti kutatásai alapvetően megváltoztatták képünket az Anjou-kori Visegrádról. A fellegrádban végzett ásások és falkutatások, valamint a vár leleteinek és régi kutatási dokumentációinak feldolgozása lehetővé tették a visegrádi vár bonyolult 14. századi építéstörténetének felvázolását. A fellegrádat ebben az időben több periódusban erősítették meg és tették lakályosabbá palotaszárnyak építésével. Az alsóvár lakótornyában (a Salamon-toronyban) még 1323-ban, a királyi udvar Visegrádra költözésének idején alakítottak ki fényűző lakóhelyet az uralkodó számára. Később a torony elvesztette rezidencia szerepét és raktárként, műhelyként használták tovább. 1357-ben I. Lajos király itt,

a torony udvarán öntette Konrád harangöntővel a visegrádi nagy harangot, melynek 1969-ben megtalált öntőforma darabjaiból a jelenleg folyó restaurálás alkalmával sikerült rekonstruálni a kb. 280 cm-es átmérőjű, óriási harang formáját.

A királyi palotában folyó jelentős műemléki helyreállításokat kísérő ásások feltárták a korábban ismeretlen Anjou-kori épületeket, egyúttal cáfolták azokat a korábbi, de néha még ma is felbukkanó elképzeléseket, amelyek a ma

álló – valójában 1400 körül, Zsigmond király korában épült – palotát képzelték az Anjou uralkodók rezidenciájának. Felszínre kerültek annak a 13. század végi, faházakból álló településnek a nyomai, amelynek a helyére az 1320-as években felépültek a város nagy kőházai és palotái. Vélhetően közöttük volt az a királyi kúria is, amelyben 1330-ban Zách Felicián merényletet kísérelt meg az uralkodó és családja ellen. Talán azonosíthatjuk ezzel a királyi palota alatt feltárt egyik kőből készült lakóépületet és a vele szomszédos, fából ácsolt nagyterem-épületet. Lajos király uralkodása elején ezek mellett kezdtek meg egy kápolna építését, ám a munka a nápolyi háborúk miatt hamar félbeszakadt, és a már elkészült vagy még félkész kőfaragványokat később falalapozásokhoz használták fel. Ma ezek a faragványok a királyi palota Anjou-kori kőtár-kiállításán összeállítva láthatóak. Csak az 1350-es évek második felétől épült ki Lajos király új palotája, már bizonyosan a mai épületegyüttes területén. Ezeknek az építkezéseknek a lezárását jelzi a palotakápolna számára 1366-ban kért pápai búcsúengedély. E kápolna feltehetően azonos az a királyi kápolnával, amelyet később Zsigmond király a ferencseknek adományozott és kolostort épített mellé számukra a palota szomszédságába. 1400 körül Zsigmond elődei palotáját teljesen átépítette. Nem tudjuk, hogy pontosan mikor kezdődött ez a nagy munka, de csak 1408 után fejeződött be. A legújabb történeti és régészeti kutatások egyértelműen bizonyít-

tották, hogy Zsigmond, csak hivatalos székhelyének Budára helyezése után, 1409-től lakta rendszeresen visegrádi palotáját, amelynek berendezésére – a cserépkályhák felállítására – is csak ekkor került sor.

Visegrád városában az utóbbi években megsokasodott építkezések eddig nem látott lehetőségeket nyújtottak a középkori város régészeti emlékeinek megismerésére is. Így volt lehetsége a múzeumnak 2006-ban az egyik Nagy Lajos-kori visegrádi templom kutatására is. A legnagyobb meglepetést azonban a település központjában lévő beépítetlen területen a Mátyás Király múzeum munkatársai által már több éve folytatott nagy leletmentés hozta. Az ásások során középkori műhelyek, polgárházak, paloták és középületek kerültek elő, köztük pedig kirajzolódott a város egykori *piactere*. A kb. 200 x 100 m-es tér egykor a Duna felé nyitott volt, három oldalát U-alakban házak és házsorok övezték. A tér belseje a 14-15. században (két nagyobb épület kivételével) nagyrészt beépítetlen maradt. Az egykori piactéren folyó régészeti kutatások számos bizonyítékkal szolgáltattak arra nézve, hogy a 14-15. században az egész terület folyamatosan használták: a patakköves-kavicsos út- és járófelületek mellett külső tűzhelynyomok, alkalmi tüzelőhelyek, ideiglenes épületek meglétére utaló cölöp- és karólyukak, egyaránt előbukkantak.

A tér déli felén 2006-2007-ben folyt régészeti feltárás, és napvilágra bukkantak két középkori kőház romfalai. A kisebb méretű, csak részben feltárható lakóépület egyik zárófala, a bejárat küszöbköve, az épületbelső egy részében a kisméretű téglákkal kirakott padló maradványa, valamint a sarokban álló kandalló alapozása *in situ* maradt meg. Az emeletre külső lépcső vezetett, ennek kőalapozása került elő. A ház közvetlen környezetében kúpcserepes omladékréteg és kőves, helyenként letaposott külső udvarszint húzódott. Az építés idejét az előkerült leletanyag (elsősorban kerámia- és éremleletek alapján) a 14. század második felére, Nagy Lajos uralkodásának idejére tehetjük, egykori lakói a 16. század első felében hagyták el. A közvetlenül mellette álló, igen nagyméretű (legalább 20x11m-es), téglalap alaprajzú, egyik oldalán árnyékszék-aknával és pincével ellátott épületet csak később, a 15. században emelték. (Ez valószínűleg rangos személy városi lakópalotája, esetleg középület lehetett.) Az ásatok alkalmával előkerültek a 14. század első felének régészeti emlékei is. Ebben az időben e helyütt üres terület – fel-

1.

2.

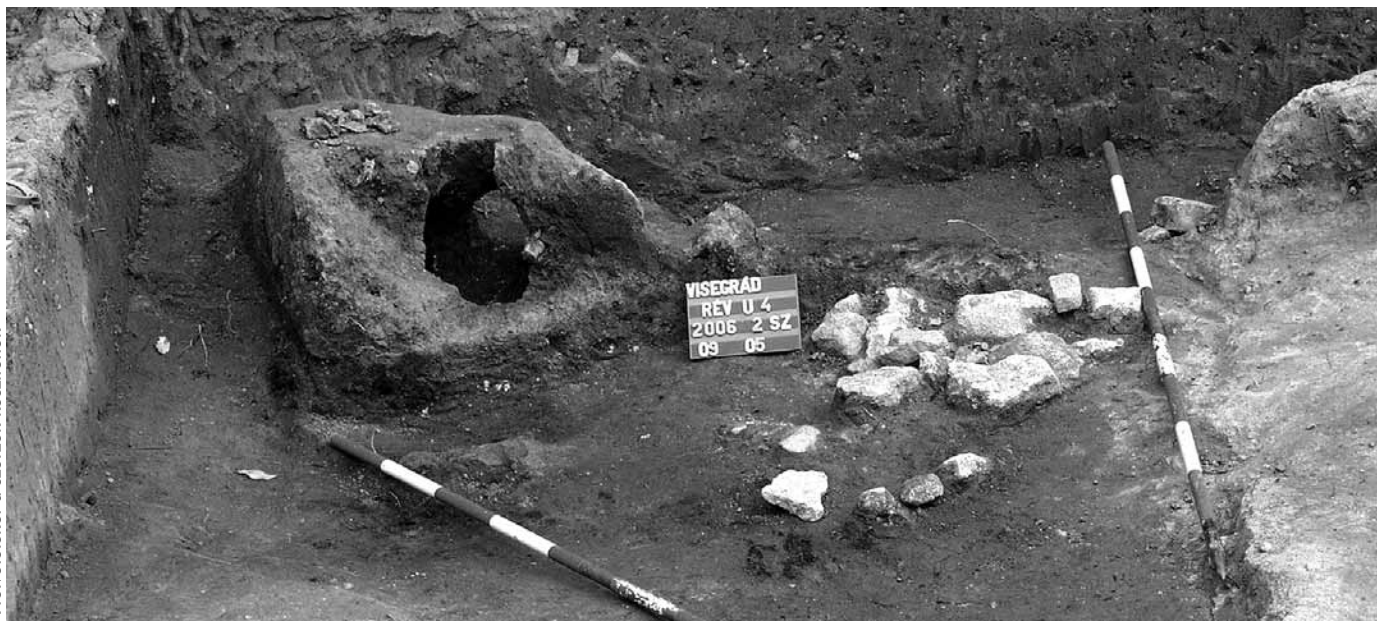
3.

tehetően egy udvar, vagy a piactér akkor még beépítetlen déli széle – húzódott. Ezen, a korai Anjou-korra keltezhető szinten, kilenc szemétdöör, egy téglalap alaprajzú ásott kút és egy rövid ideig használt, szabadban álló kemence vagy kohó maradványai bukkantak elő. Az eredetileg valószínűleg agyagkitermelő helyként ásott gödrök jellege és betöltése igen hasonló képet mutat: egy bronzkori és egy 16. század első felére keltezhető objektum kivételével mindegyiket a 14. század első felében ásták. Kerek, vagy kissé ovális alaprajzúak, a középkori udvarszintről mért mélységük átlagosan 2-4 m, lefelé szűkülők. A kútból és egy gödörből famaradványok (esetleg deszkabélt?) nyomai is előkerültek. Mindegyik objektum igen gazdag leletanyagot tartalmazott: az ép kerámiaedények (fazekak, korsók, csészék) mellett cséppes velencei üveg poharak, sárga és kék festésű üvegserleg töredékeit említhetjük. Nagy számban bukkantunk csontból és agancsból faragott eszközökre (dobókockák, késnyelvek, számszerjdió, malomjáték figurája) és vasleletekre. Ez utóbbiak között sarkantyúk, lakatok, különböző méretű kések, kulcs stb. egyaránt voltak, közülük is kiemelkedik egy ún. bicellus (kétélű tör) viszonylag jó állapotú maradványa. Különleges leletnek számít az egyik gödörben talált mandorla formájú bronz pecsétnyomó és egy hátul hosszán lelő csuk-

lyát viselő kisméretű ólomfigura is. Egy másik gödörben 12 db különböző méretű, teljesen ép öntőtégely hevert. Ez a lelet együttes különösen fontos annak fényében, hogy hasonló tégelek töredékei amúgy is nagy számban kerültek elő a 14. századi rétegekből: mindez egy, a közelben fekvő, máig ismeretlen bronzöntő- esetleg ötvösműhely létét feltételezi. Ezt a feltételezést megerősíteni látszik az is, hogy a 14. századi udvarszinten találtuk azt az ólomlemez-darabot, amelyre Károly Róbert 1329-es garasának próbaveretét ütötték rá a még félkész verőtövel, kétségkívül magát a verőtövet készítő ötvösmester. A piactér és környéke tehát egyértelműen a tatárjárás után kialakuló városias jellegű település részét képezte; ebből fejlődött ki Károly Róbert uralkodása alatt a kiváltságokkal is felruházott város. Több mint 200 éves fennállása alatt többször is fontos szerepet töltött be az ország életében: uralkodói-kormányzati központ, az 1335-ös hármaskirálytalálkozó színhelye, a magyar királyok rezidenciájának otthont adó település volt. Gyors felvirágzásának, majd lassú hanyatlásának a Visegrádon 1544-ben bekövetkezett török hódítás vetett véget. ■

Képjegyzék:

- 1.) Iratszalagot tartó angyalt ábrázoló veret; 2.) Egymást átölelve tartó párt ábrázoló bronzveret; 3.) Károly Róbert 1329-es garasának ólom próbaverete

A felvételeket a szerzők készítették

Kohó – vagy kemencemaradvány a XIV. századi udvaron

BALATONI LÓVERSENYPÁLYA APARTMANHÁZZAL

Elkészültek a fenékpusztai Festetics-major felújításának végleges – már a hatóságok által is jóváhagyott – tervei, így jövőre megkezdődhet a nagyszabású rekonstrukció, amely 3,2 milliárd forintba kerül. Megújul a kiskastély, felépítik a római kori erőd egy részét, készül lovarda, múzeum és balatoni lóversenypálya is. 2010-ben már a Balaton egyik legnépszerűbb, a remények szerint évi félmillió látogatót fogadó látványossága lehet a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum Kht. felügyelete alá tartozó major. A rekonstrukció során újjáépítik az egykori római erődítményrendszer egy részét, az ókeresztény bazilikát és egy magtárat is, ahol majd a Fenékpusztán feltárt tárgyi emlékeket mutatják be. A megújuló majorságban – a római kor mellett – a XIX. századon lesz a hangsúly: ekkor volt ugyanis a birtok fénykora, ekkor vált a magyar lótenyésztés fellegvívá. A megújuló kiskastély a turisták fogadására szolgál majd, új istállókat építenek, lesz apartmanház, fedett lovarda is. Az pedig igazi kurióznak számít, hogy a birtokon lóversenypályát építenek, amelyen futamokat is rendeznének a későbbiekben. (NOL)

SZÁNTÓDPUSZTA: KULTURÁLIS KÖZPONT LESZ A KENYÉRGYÁRBÓL

Kortárs művészeti és kulturális központot szeretnének létrehozni a Balatonnál magyar vállalkozók, a projektindító bemutatót a közelmúltban tartották Siófokon, a régi kenyérgyár épületében. Itt hozták létre 2010-ig barnamezős beruházásként a központot is. *Jubász László* ötlet- és projektgazda kifejtette: az 5,7 milliárd forintos kulturális projekt része lenne a tervek szerint a szántódpusztai turisztikai centrum teljes rekonstrukciója, továbbá a Zamárdiban feltárt avar kori temető bemutatóhelyé fejlesztése. Az, hogy 2010-re megvalósulhatnak-e a tervek, attól függ, hogy a projekt bekerülhet-e a kormány által kiemelten támogatott beruházások közé. A terveket az illetékes Helikon Kastélymúzeum Kht.-vel együtt dolgozták ki. (Lásd az ÖRÖKSÉG 2007/7-8-i számát.) A siófoki projekt a város 1955-ben épült, helyi védettséget élvező, pár éve funkció nélkül maradt kenyérgyárának átalakításával épülne a szomszédos szódagyár területének bevonásával. Az ingatlanfejlesztést követően jelentős kiállító- és eseménytérrel, étteremmel, kávéházzal, alkotóházzal és műhellyel várná a vendégeket. (metro)

Fotók: Dömötör Mihály – Móra Ferenc Múzeum, Szeged

Részletek a Körképből

Se szeri, se száma a történeteknek, a megoldásoknak. A képtelenségek sorozata, az akarom is, meg nem is tétovasága, a nemes ügybuzgalom, az ötletek kavalkádja, és még lehetne sorolni a gazdagnak tűnő tárházból a példákat, amelyek a mai állapotig vezettek, a Pusztaszeri Nemzeti Park anomáliáig, vagy inkább kálváriájához. Hogy hányadik stációnál tartunk? – mindjárt összeszámolom – mondja nem kis malíciával *Trogmayer Ottó* régész

ÁGOSTON ISTVÁN

SZER-TELEN KÁLVÁRIA

Mérges vagyok, szomorú és tehetetlen! – folytatja dohogását. Álomban sem gondoltam arra, hogy így tönkre lehet tenni egy emlékhelyet, ami ráadásul a nemzeté. Amikor az "átkosban", 1970-ben megalakult az emlékbizottság, s amikor a legtöbb embernek a keresztneve csak elvtárs volt, *Erdei Ferenc* azt mondta: Na, Trogmayer elvtárs ássa már ki a sövényházi honfoglalást. Tudjuk meg mi az igazság! Itt van a kolostor, amelyikről azt állítják, hogy nagyobb lehetett a pannonhalminál, itt van Anonymus, a Névtelen, akinek pergamenjeire Beél Mátyás bukkant rá a bécsi udvari könyvtárban, amit a pécsi kanonok Lethenyey János 1790-ben lefordított, és ma Pais Dezső kissé átköltött, gyönyörű magyar szövege alapján ismerünk. Ráadásul már 1882-ben Göndöcs Benedek címzetes apát, felsőházi tag felvetette a nemzeti emlékhely kialakításának ötletét – sorolta Erdei az érveit –, akkor nekünk nincs időnk a fenekünkön ülni! Idézi vissza a harminchét évvel ezelőtti találkozást a régész.

Egyszóval: Erdei *képpen volt*. Szinte mindent tudott, és erős szándéka mellett, mögötte állt – akkor már és megint – az Akadémia és a hatalom.

Lassacskán az is eldőlt, hogy a Feszty-körképet lengyel restaurátorok hozzák helyre. Azokban az években a legjobb szakemberek dolgoztak az új elképzelésen. Tiszta szívvel mondhatom, hogy a korszak legjobb építész, képzőművész, etnográfus és restaurátor gárdája dolgozott az imponáló és impozáns terven. Még ma is mosolygok azon, amikor el-elfáradtak a jó barátokká lett lengyelek, akkor odahívtak magukhoz, hogy mondjam már el, mért lett az ógyallai születésű Rehrenbeck Szilveszterből Feszty Árpád. Sehogyan sem akarták megérteni, hogy a Szilveszter keresztnevé egyik beceneve a Veszi, de a németek ezt a betűt ef-nek ejtik. Nem ment a fejükbe, hogy egy ilyen ügyes kezű, tehetséges embernek minek kell két név... Csóválták a fejüket, kuncogtak, aztán mondogatták, hogy furcsa szerzetei vagyunk az Úristennek, mi magyarok.

Visszatérve az indulásra. Azért kell mindig a kályhához mennem, hogy el tudjam mondani töviről-hegyire a morgolódásomat, és a fájdalمامat. Szinte nem volt olyan államigazgatási szerv értsd alatta minisztérium stb., amelynek ne lett volna tennivalója az ügy érdekében. Hetvenkilenc építész terve futottak be. Volt, aki a Margitszigetre álmolta a Feszty-körkép csarnokát. No, summa-summarum öt pályázatot díjaztak, és *Novák István*, a Csongrád megyei tervezőintézet építészt bízta meg a tizenöt méter magas és 120 méter hosszú műalkotást befogadó épület tervezésével. Az, hogy milyen legyen maga az épület, csak a körkép legyen benne, vagy más is – akkor ezek a kérdések sok fejtörést okoztak nekünk. Hiszen a világon látható ilyen és ehhez hasonló nagyságú körképek épületei többnyire olyanok voltak, mint a bolgárkertészek melegházai. De, ha már itt van a Körkép, akkor

az épületben legyen helye a magyarság tárgyi emlékeinek is. Így alakult ki a fordított cylinderforma, amelynek peremén végignézhethetjük a magyar honfoglalást Feszty Árpád zsenijének köszönhetően, alatta pedig a kiállítóterem, amely a kezdetektől a falusi, a városi polgári élet ünnepi és mindennapi szokásait tárja a látogató elé. A parkban királyaink, fejedelmek mellszobrai, a gátórház, a szegedi tanya és az erdészház kapott helyet – de nem is sorolom, mert aki járt már ott tudja. – Megjegyzem, eddig három és fél millióan látták, aki meg még nem, hátha kedvet kap hozzá! Most pedig ezt mind giccsek minősítették! Legalábbis ezt nyilatkozta Pünkösdi szombatján az új ügyvezető igazgató.

De van most riadalom is. A legnagyobb baj az, hogy a tető beázik. Ez igaz, mert a domború tető függőleges és vízszintes találkozási pontjain rossz a szigetelés, vagy nem olyan kell oda, ami most van. Erre pénz kellene, de az nincsen, mert most éppen "arcultatváltás előtt" áll az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark. Csak tudnám, hogy melyik arcát akarják elveszíteni! A nemzetit, a történetit, vagy az emléket és végül Ópusztaszert is? Akkor nem folyik be a víz? A beázás műszaki megoldást igényel, a Park élete, működése pedig a tulajdonos, ez esetben a Csongrád megyei önkormányzat, törvényben szabályozott kötelessége! Az bizonyos: önmagában csak a pályázatok nem elegendőek a múzeum fenntartásához. Ha drágábbak lesznek a belépőjegyek, kevesebben látogatják majd Ópusztaszert. Ide invesztálni kell, és nem profitálni.

Kevés múzeuma van a világnak, ahol egy múzeum mögött ne állna gazdag mecénás is. A Volkswagen autógyár például egy szentendreihez hasonló skanzenet szponzorál... Amiben viszont biztosak vagyunk az, hogy "... a Körvély tónál, a Gyümölcsény erdő mellett őseink harminc négy napig maradtak, ahol szerét ejtették az ország egész dolgának." ■

ÉRI ISTVÁN ROVATA

AZ ANDRÁSSY MAUZÓLEUM MŰEMLÉKKÉ NYILVÁNÍTÁSÁRÓL

AVAGY KALATOVICS EUGÉNIA A MOB SZOLGÁLATÁBAN

Kevésbé köztudomású, hogy a Műemlékek Országos Bizottságának (MOB) az 1881-es első műemléki törvény alapján szükség szerint jelentősebb, de gazdátlan műemlékek őrzési, gondnokolási teendőit is el kellett látnia. Mégpedig a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) határozata alapján, amennyiben az ehhez szükséges pénzügyi kereteket is biztosította hozzá. Ilyenek voltak pl. a zsámbéki templomrom, a visegrádi Salamon torony stb. Kirívó kivételnek számított az 1903-ban épült krasznahorkaváraljai Andrassy Mauzóleum, amelyet egy évvel elkészülte után (!) Berzeviczy Albert, a VKM aktuális minisztere műemlékké nyilvánított, és mint ilyet, az állam nevében máris a MOB gondjaira bízott.

Ezt a merőben furcsa és szabálytalan intézkedést az építető *Andrassy Dénes* gróf személyisége és tettei magyarázzák. A történet előzményei a 19. század közepéig nyúlnak vissza. Az Andrassy-család monoki ága *Andrassy IV. Györgynek* (1797-1872), *Széchenyi István* kortársának és elvbarátjának köszönhetően jelentősen megvagyonosodott, elsősorban birtokaik ércvagyonának feldolgozása révén. A 60 000 holdas birtokot váraival és gyáraival együtt 1852-ben hitbizománnyá minősítette, hogy a vagyon ne forgácsolódjék szét. Elsőszülött fia, *Andrassy Dénes* (1835-1913) azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket. Nem követte apja nyomdokait, nem vett részt sem a köz-, sem a gazdasági életben. Sőt, 1866-ban – szülői egyetértés nélkül – rangon alul nősült: feleségül vette *Hablavetz Franciskát*, egy bécsi polgárcsalád leányát. Ekkor azonnal megfosztották örökösí jogaitól és szerény jövedelmet kapva Bécs mellett, Döblingben élhetett imádott feleségével, gyermekük nem született. Utazgatással töltötték el napjaikat.

A történet eddig nem tekinthető rendkívülinek. Ám az 1870-es évek elején hirtelen meghalt az apa és a másodsülött örökös, így Dénes gróf lett az irtatlan vagyon ura. Életmódján azonban mindez alig változtatott. Továbbra is külföldön élt, csupán München környékére költözött át. Birtokait jószágkormányzója kezelte. Évtizedekig távolmaradt Magyarországtól. (Jellemző, hogy 1879-ben inkognitóban járt feleségével Krasznahorka várában, hogy megmutathassa neki a család ősi fészket és az apja alapította kis múzeumot.) Viszont a felgyülemlett jövedelemből széleskörű humanitárius és kulturális támogatást biztosított mindenkinek, aki hozzá fordult. Műkedvelő festő és konzervatív ízlésű műgyűjtő lévén hatalmas összegeket adományozott művészeti ösztöndíjakra, tudományos intézeteket, múzeumokat támogatott. Így vált Magyarországon közismerten a legismertebb mecénássá.

Ezért aztán senkit sem lepett meg, hogy felesége 1902-ben bekövetkezett halála után szinte minden energiáját – és pénzét – az imádott asszony emlékének megörökítésére fordította. Egymillió koronáért egy müncheni építésszel tervezette meg kettőjük mauzóleumát Krasznahorkaváralja szélén, egy tízholdas park közepén, egyfajta magyar *Tadzs Mahalként*. *Franciska* halálának második évfordulóján, 1904. október 26-án több ezer résztvevő – 162 intézmény, szervezet képviseltette magát –, 370 főúri család tagjai kísérték a különvonattal Münchenből érkezett hamvakat a rozsnjóvi vasútállomástól a 8 km-re eső mauzóleumig. (Csak a temetés költségei félmillió koronára rúgtak.)

Fotó: Hack Robert

Nemcsak az alig egy évet megélt sírkápolnából lett műemlék, hanem fent a várban létesített "Franciska-erekljemúzeum" is felvételre került a hazai múzeumok listájára. Őrizetét a VKM rábízta a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségére (MKOF). A házaspár közös életének minden apró és nagyobb emléktárgyát (több mint 5000 darab!) maga a kassai múzeumigazgató, *Mihalik József* leltározta be. (Katalógusként két kiadást is megélt.)

Andrassy gróf alapítványokkal biztosította mindkét intézmény fenntartását, őrzését, működtetését – az állam terheit átvállalva. A mauzóleum őrzését, karbantartását 40 000 korona évi 4%-os kamatából fedezték. Az összeget állampapírokban a kincstárba bízta.

Ezek után már joggal kérdezheti az olvasó, mi köze volt Kalatovics Eugéniának a MOB-hoz? Történetünk második részéből ez rögtön kiderül.

Andrassy gróf a helybeliek közül választotta ki az erekljemúzeum és a mauzóleum alkalmazottait. Az utóbbihoz *Kalatovics Vendel* asztalost rendelte, meglehetősen kedvező javadalmazással. Évi 600 korona fizetéssel, 100-100 korona ruhapénzzel, illetve failyeménnyel. Évente 200 korona azért járt, hogy a kápolna örökmécsesében mindig legyen olaj, állandóan égjen és "megfelelően tisztogattassék". Az évi 1600 koronás kamatból kellett az épület karbantartásáról gondoskodni. A park "fühaszna" is az őrt illette meg, egyszoba-konyhás szolgálati lakással együtt.

Az ily módon előrelátóan megszervezett őrző-bemutató funkció ellátásával a MOB-nak sok gondja nem volt. A vár kiállításai és a mauzóleum rövidesen a turisták kedvelt célpontja lett. De egy és más rövidesen közbejött. Az államkötvények hadikölcsönné lényegültek át, és értéküket veszítették. Majd a trianoni békével Krasznahorkaváralja Csehszlovákiához került. Az új állam eleinte nem sokat foglalkozott az Andrassy hagyattal. Az öregedő Vendel évekig fizetés nélkül maradt, bár a látogatók borraivalóiból csak csurrant-cseppent valami. Majd később 300 korona kegydíjat kapott, 1932-ben bekövetkezett haláláig. Megbízatását lánya, Eugénia örökölte. Ekkor aztán az emlékhelyek működtetését a kassai Keletiszlovákia Múzeumra bízta. Azonnal bevezették a belépődíjat. Az eladott jegyek árából Kalatovics Eugénia 30%-ot kapott, ebből maga fedezte betegbiztosítását. A látogatók száma valószínűleg jelentős volt, hiszen a kassai múzeumba a nyári hónapokban 2-2000, ősszel-tavasszal 5-500 korona érkezett. A precizen elszámoló Eugénia méltán kaphatott év végén 1000 korona jutalmat, karácsonyi segélyként. Alighogy rendbejöttek a dolgok, újabb bajok keletkeztek. Az 1938-as íperiumváltozásokor megint gazda nélkül maradt a mauzóleum, fizetés nélkül szegény Eugénia. Egy évig senki nem intézkedett. Mit tehetett az ő? Sikkasztott. A korábbi években a kassai múzeum képeslevelezőlapokat is gyártott s ebből 7000 darab még 1938 után is megmaradt. Ezeket adogatta el lassanként Eugénia, s ahogyan később megállapították, ebből havi 70 pengő bevétel lehetett, mármint a turistaszezonban. Télen azonban nem volt bevétel. 1939. november 18-án *Kalatovics Lajos*, tornaszent-andrási plébános, Eugénia öccse végre a MOB-hoz, mint egykori gazdához fordult a helyzet orvoslására. A MOB azonnal továbbította a levelet Kassára, ahol *Mihalik Sándor* ült édesapja egykori

igazgatói székében. Ám az ő felettes hatósága, a Közgyűtemények Országos Felügyelősége (KOF) úgy döntött, hogy szálljon át minden felelőség az eredeti gondozóra.

Most már a minisztérium is vizsgálatot volt kénytelen folytatni az ügyben. Tisztázták, hogy a mauzóleumra tett alapítvány elenyészett, a feladat megmaradt, a fedezet nem. Megállapították: "Kalatovics Eugénia eddig még nem kapott megbízást az őri teendők ellátására, működését csupán mintegy "iure successionis" (az utódlás jogán) folytatja... A befolyt belépti díjak a főfelügyelet címén állami ellenőrzés alá esnek..." Miután kiderült: a 40, 20, illetve 10 filléres belépődíjakból 1940 elejétől Kalatovics Eugénia havonta többszáz pengőrt fizetett be

és mindössze 60 pengős fizetést kapott, 1941 végén "salamoni döntés" született. Eugéniát kinevezték a kassai múzeum másodosztályú altisztjének – státusa tehát volt már. "Ezt indokolja a méltányossági szempont is, hogy a lelkiismeretes munkát végző jelenlegi múzeumi őr szerény megélhetése sokévi vizsgálata után kielégítően biztosítható." A bevételt azonban az utolsó fillérig az államkincstár kapta meg. Minderről a MOB irattára tanúskodik. 1945 januárjában megint fordult a világ. Eugénia további sorsát innen Budapestről már nem kísérhetjük figyelemmel. A legendás történetű mauzóleum azonban áll, rendületlenül fogadja a látogatók hadát. Ha Eugénia és a gróf úr ezt láthatná! ■

Szeptember 20-21. között Mátrafüreden rendezte meg a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Miskolci Irodája a Felügyeleti Igazgatóság idei második régészeti értekezletét. A tanácskozáson a Hivatal régész és építész felügyelői mellett a Dobó István Vármúzeum, a Herman Ottó Múzeum, a Kubinyi Ferenc Múzeum és a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat régészei vettek részt.

ÁCS CSILLA

TANÁCSKOZTAK A FELÜGYELŐK MÁTRAFÜREDEN

Az értekezlet a régióban folytatott régészeti feltárások tudományos eredményeinek ismertetésével kezdődött.

Először *dr. Ringer Árpád*, a Miskolci Egyetem Ős- és Ókortörténeti Tanszékének vezetője elemezte a miskolci Avas kiemelkedő szerepét a magyarországi paleolitikum kutatásában. 1891-ben Bársony János ügyvéd házának építése során kerültek elő, az ún. bársonyházi szakócák, amelyek az első bizonyítékai az "őseMBER" létezésének Magyarországon. A bársonyházi leletek előkerülésétől számítható a magyarországi paleolitikum őstörténeti kutatása. *Herman Ottó* dolgozta fel a leleteket és megállapította, hogy a szakócák kovakő nyersanyaga, a miskolci Avas-hegy Tűzköves nevű részéről származik. A felsőhámori Szeleta barlang ásatása során vált bizonyossá, hogy a tűzkövesi kovakőanyagot az őskőkorszakban, a Bükk vidékén hosszú ideig használták.

A ma is álló kilátótorny építése során bukkantak rá az első kovabányákra az Avason. A későbbi terepbejárások eredményei alapján folytak 1988-2002 között ásatások a bányakomplexum területén. Az avasi észak-déli összekötő út megelőző feltárásával folytatódott a kutatás, amelynek eredményeként kiderült, hogy kovabányászathoz a tüzet is felhasználták, ismerték a kovakő hőkezelésének technikáját. A legutóbbi idők régészeti kutatásainak eredményeként ma már nagy bizonyossággal megállapítható, hogy az Avas Tűzkövesi régészeti lelőhely kora akár 70 000 évnél is idősebb lehet.

Veres János, a miskolci Herman Ottó Múzeum régésze a bükkábrányi lignitbányában előkerült 8 millió éves, 16 db fából álló, mocsárciprus-erdő részlet feltárását és előzetes konzerválását mutatta be. Az 5-6 méter magas, 1,5-3 méter átmérőjű fatörzsek eredeti helyükön, eredeti formájukban és anyagukban konzerválódtak. Az egykor 30-40 méter magas fák, a felső miocén korban (11,6-5,3 millió) a Pannon tenger partján lévő mocsaras területen álltak. A mocsárciprus-erdőt egyszerre temette be az óriási homoktömeg, amelyet egy nagy homokvihar, egy folyó irányváltoztatása vagy tektonikus mozgás miatt bekövetkezett földcsuszamlás idézett elő. Minden példányból mintát vettek, de csak a négy legépebben maradt fatörzset vitték a miskolci Herman Ottó Múzeum kertjébe, ahol azokat konzerválták. A tudományos előadások sorát *dr. Kertész Róbert*nek, a szolnoki Damjanich János Múzeum régészének a tarnaörsi középső kőkori táborhelyet bemutató előadása zárta. A 2006 nyarán, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának támogatásával feltárt, a középső kőkori legvégéről származó táborhely-részletről egy tűzhelymaradvány mellett több száz pattintott kőszerszám került elő. Tarnaörsön a középső kőkori leletek legnagyobb része az eredeti helyéről, a humuszréteg alsó szintjéből, a felszín alatt kb. 25-30 cm-re kerültek elő. Emiatt a mezolitikus lelőhelyeket leggyakrabban

a mezőgazdasági művelés, a szántás a veszélyezteteti, amely egyetlen alkalommal is kiforgathatja, szétszórhatja a kőszerszámokat. Kiemelte a nagy területen folytatott megelőző feltárások módszertanának újra gondolását a mezolitikus lelőhelyek védelmében. *Dr. Kertész Róbert* beszámolt a frissen feltárt jászfelsőszentgyörgyi mammutcsontokról is.

A régiós beszámolókat a nagyberuházásokhoz kapcsolódó régészeti feltárások problémáit vetették fel, konkrét esetek ismertetésével. A régiók munkatársainak beszámolóját a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal új vezetőinek, *dr. Mezős Tamás* elnök úrnak és *Ferencz Zoltán* felügyeleti igazgató úrnak a bemutatkozása követte. Ismertették a hivatal átalakításának koncepcióját és menetét. Szorgalmazták a régiók egységes szemléletének kialakítását és a civil szervezetekkel való kapcsolatteremtés fontosságát.

Újlaki Pongrácz Zsuzsanna a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat megalakulásával párhuzamosan kialakult feltárási engedélyezési rend problémáira hívta fel a figyelmet.

Wollák Katalin a Pest megyét érintő, a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat által benyújtott feltárási engedély iránti kérelmek körül kialakult vitás pontokat ismertette. A legfontosabb kérdése az volt, hogy tekinthető-e ügyfélnek a megyei múzeum a feltárási engedélyezés során, amikor lemondott a leletanyag befogadásáról.

Kaszáné Szendrei Júlia, az OKM Koordinációs és Kulturális Örökségvédelmi Főosztály helyettes vezetője a főosztály feladatairól és Hivatallal való együttműködés lehetőségeiről szólt.

Dr. Horváth Andrea a természetvédelmi őrszolgálat számára készülő régészeti alapismereti, örökségvédelmi kézikönyv készítéséről beszélt.

Kosdai Attila, a KÖH Miskolci Irodájának műemléki felügyelője a régészeti kutatás, feltárás nyomán felszínre kerülő falak problematikájáról tartott rövid együttgondolkodást néhány vetített példa mellett. Felhívta a jelenlévő régész kollégák figyelmét, hogy az eddig védett, földalatti helyzetű falak a felszínre kerülő falak már építészeti felügyeleti feladatot jelentenek. Javasolta, hogy a feltárás befejeztével egy részletes elő- és utódokumentáció készítése mellett a régész vezetésével végezzenek állagmegóvást és ideiglenes konzerválást.

A hivatalos programot a Castrum Bene konferenciasorozat névadó helyszínének a mátrafüredi Bene várnak éjszakai megtekintése zárta. Az értekezlet második napján az érdeklődők felkeresték a gyöngyösi ferencesek könyvtárát, majd rövid belvárosi séta után a Szent Bertalan templom kincstárát és a frissen felújított Orczy kastélyt (Mátra Múzeum). Délután meglátogattuk az abasári bencés apátság ásatását, a feldebrői templomot és a detki régészeti kiállítást, amely a Ludas-Varjú dűlőn feltárt régészeti leletanyagot mutatja be. ■

NAGY LEVENTE ROVATA

Az Örökség júniusi számában a Védési Osztály új rovatot indított, amely húsz előre megtervezett útvonalon különleges kirándulásra hívja az olvasót. Mindegyik útvonalon egy nemrégiben védetté nyilvánított, vagy védelemre javasolt műemléki értéket, illetve egy különleges tudományos jelentőségű régészeti lelőhelyet mutatunk be. Júniusban egy balatonföldvári és fonyódi kirándulás során a kelta sáncépítészet és a historizáló villaépítészet volt a rovat témája, a júliusi-augusztusi számban pedig Mithras római kori misztériumainak és a Storno-család sikertörténetének titkaiba nyerhettünk bepillantást. A szeptemberi harmadik kirándulással a nagymarosi remetebarlangok és a visegrádi Zsitvay-kilátó kapcsán a középkori szerzetesi és a második világháború előtti polgári életformát idéztük meg néhány sor erejéig, míg a következő, negyedik útvonal célpontja a mindmáig rejtélyekkel övezett pomázi Holdvilág-árok, melynek védettségi revíziója Erdélyi István és Repiszky Tamás kutatásai alapján készült.

POMÁZ

HOLDVILÁG-ÁROK, RÓMAI KORI ÉS KÖZÉPKORI KŐBÁNYA, KAPTÁRKÖVEK

A Klanác-hegy, Lom-hegy és a Nagy-Csikóvár közötti keskeny völgy andezittufa szikláiba a Jazina-patak igen mély medret vágott, az árkot határoló sziklafalak magassága helyenként a 8-10 métert is eléri. Az árok bejáratánál az erdészet magyarázó táblát állított fel, amely arra figyelmeztet, hogy az 1999. évi nagy esőzések után a régi turistaútvonalak megváltoztak, az árok bejárása pedig kőomlás miatt balesetveszélyes, a területen minden turista csak saját felelősségére közlekedhet. A magyarázó tábla állításaival ellentétben azonban az árok régészeti objektumainak semmi közük nincs a római kori Mithras-kultuszhoz, és a lelőhelyen halottak maradványait elfedő sziklakurgánok sincsenek (a tábla szövegéből is kiténik, hogy a kis patak medre mentén haladó ösvény mellett látható különleges, emberkéz alkotta objektumok már az 1920-as évek óta nemcsak a kutatók, hanem a történelem iránt érdeklődő amatőrök figyelmét is felkeltették). A patak jobb partján a Holdvilág-árok rövid mellékága, a Karolina-ág végénél található "Fürdőnek" elnevezett sziklafal és az ún. Kisszikla az egykori kőbányászat nyomait viseli magán, de az árok legkülönlegesebb objektuma a Lom-hegy meredeken lejtő oldalában található Nagyszikla, amely egy farönkökből álló lépcsőn közelíthető meg. A szikla teljes magasságában függőlegesen lefaragott, s 2003-2005-ben feltárt fala az itt folyó kőbányászat bizonyítéka. A *Repiszky Tamás* által vezetett új ásatások legfontosabb eredménye, hogy a sziklafal 1,2-1,5 m-nél mélyebb rétegeiben római kori edénytöredékek is előkerültek, amelyek az itteni kőbányászat ókori eredetét igazolják. A kőbánya jobb oldali (délre néző) sziklafalán egy mesterséges kürtös barlang, magnezitbányászat céljából kialakított táró bejárata tátong. A barlang belsejében, a kürtő aljában sziklába vésett "rovásírási jelek" láthatók, amelyek nem tűnnek modern kori véseteknek, mégsem tekinthetők valódi rovásírásnak, megfektük sem sikerült. A Nagyszikla előterében, 1941-ben végzett amatőr feltárást *Sashegyi Sándor*, aki elsőként hívta fel a régészettudomány és a nagyközönség figyelmét a lelőhely régészeti értékeire. Már 1941-ben előkerült egy kör alakú, kohóként azonosított középkori építmény, amelynek belsejében vörösre égett magnezittufa és sok faszénmaradvány volt. Az anyagvizsgálatok alapján az itt bányászott magnezit 2 % mágnésvasat tartalmazott, amelyet a tufa kőzetéből iszapolással nyertek ki, majd kohósítással dúfítottak. A Nagyszikla előterében 1941-ben talált, de azóta elveszett kerámiatöredékek és egy 1962-ben talált 10-11. századi vas csatfíbula alapján nem zárható ki az a lehetőség sem, hogy már a Honfoglalás-korban is kiterjedt kő- és magnezitbányászat folyt a területen. A Nagyszikla déli-délkeleti falán két "rovásjel" és egy Krisztus-monogram alakú jel (*Antal Károly* szobrászművész vésete) látható, a rovásjelek messziről nem vehetők ki. Különös jelentőséggel bír a rovásjelek mellett öt darab sziklába mélyített fülke, amelyeket a kutatás kaptárköveknek határozott meg, valamint egy 60 m átmérőjű hengersizű mélyedés. A Nagyszikla nyugati falán további két kaptárkövet lehet látni. A kaptárkövek természetes képződményű sziklák vagy szikla-

vonulatok felületén mesterségesen befaragott fülkék vannak. Az épen maradt fülkék nyílásainak kerületén több esetben faragott keret látszik, amely a fülkék lezárására szolgáló fedlapot tartja. Az ékek helyei befűrt lyukak formájában maradtak meg a kereten, vagy azon kívül. Néhány Borsod és Heves megyében található kaptárkö hitelesítő feltárási eredményei alapján a kutatás ezeket a különös emlékeket a 11-15. századra keltezi, és az oklevelekben is adatolt középkori méhészkedéssel hozza kapcsolatba. Nemcsak Heves és Borsod, hanem Pest megye nyugati részén, pl. Érd környékén is számos kaptárkö található. Egy 1264-ben, valamint egy 1322-ben kelt oklevél Érd környékén szintén megemlíti két "Kaptárhegyet"; valószínű, hogy a pomázi kaptárkövek sem voltak pogány áldozatbemutató fülkék, ahogyan azt egyes kutatók állítják. A Nagyszikla lefaragott kőfala előtt 1941-ben előkerült, nagy kőtömbökkel lefedett "állattemetkezést" (szarvas csontvázat?) és erősen bolygatott emberi csontvázat élénk fantáziájú szerzők Honfoglalás-kori sziklakurgánnak, sőt Árpád fejedelem temetkezési helyének tartották. Ha azonban a helyszínen állva felpillantunk a Nagyszikla tetején, a szakadék szélén fenyegetően meredező kőtömbökre, nem kell szakembernek lenni ahhoz, hogy rájöjjünk: a két csontvázat takaró kövek a sziklafal tetejéről zuhantak a szakadékba. Ezért az 1941. évi ásatási megfigyelések nem sít, hanem csak egy szerencsétlen baleset eredményét rögzítették. Ugyanígy nem tekinthetők sziklakurgánoknak azok a nagy méretű kőtömbök sem, amelyek egy-egy kiadósabb esőzés után szintén a szurdokvölgy széléről zuhantak be a szakadékba. Semmi bizonyíték sincs arra, hogy a Holdvilág-árok akár az őskorban, a római korban, vagy a honfoglalás- és Árpád-korban temető vagy kultuszhely lett volna. Tudományos jelentősége mégis kiemelkedő, mivel a legvalószínűbb feltételezések szerint a fémműves műhellyel is rendelkező pilisszentkereszti ciszterci apátság kőbányájaként és magnezitbányájaként szolgált, és emiatt a 11-15. századi magyar gazdaságtörténet fontos forrása. A Nagyszikla megtekintése után egy kis fahídon keresztül sétálhatunk le az árok szurdokvölgyének végpontjához. A vadregényes szépségű árok mélyén erősen csapadékos időben vizes eső zuhan alá a sziklafalról. Az "időszerű vizesítés" helyén felállított létrán leereszkedhetünk a patak medrébe, ahol két újabb mesterséges barlang, pontosabban fémbányászat céljából vágott táró látható. Az egyik táró alaprajza miatt az "Y alakú barlang" elnevezést kapta, a 2 m széles és 22 m legnagyobb hosszúságú táróban 1963-ban végzett ásatások során számos csákánynyom volt megfigyelhető. A barlang bejáratával szemben egy sárga festékkel vagy krétával felfestett holdvilág és egy bekarcolt Krisztus-monogram látható, mindkettő a modern korban készült (a szurdokvölgyet a török kor óta nevezik Holdvilág-ároknak). Innen a völgy tekintélyes méretű szikláit között, az árokba régebben zuhant nagy kőtömbökön bukdácsolva jutunk vissza a P+ jelzésű úthoz, a Nagyszikla felé vezető "falépcsőhöz". ■

Római és középkori kőbánya részlete a Holdvilág-árok Nagysziklájának tövében

A felvételeket a szerző készítette

A pomázi Holdvilág-árok

KONFERENCIA SZATMÁRNÉMETIBEN

Honismereti konferenciát tartottak – ezúttal a XIII-at – Szatmárnémetiben a Partiumi és Bánsági Műemlékvédők. A II. Rákóczi Ferenc erdélyi kapcsolatairól, a pusztuló műemlékek sorsáról és a települések arculatáról szóló előadásokat élénk vita követte. A Társaság – nagy anyagi erőfeszítések árán, de rendszeresen – minden évben megjelenteti az arra leginkább érdemes publikációkat, amelyekre a kutatók mellett széles körben támaszkodhatnak a nemzeti történelem, művelődéstörténet és helytörténet iránt érdeklődők is.

MEGKERÜLT A HÉT ÉVE ELLOPOTT FESTMÉNY

A 2000. májusában ellopott festményt (pontosabban pasztell rajzot) felvették nemzetközi (Interpol) tárgyközösítésbe is.

A KÖH a lopott műtárgyak adatbázisát visszamenőlegesen is, régebbi adatokkal is igyekszik feltölteni, ezért az Interpol közvetítésével is folyamatosan szerzi be a régebbi műtárgylopások adatait és dolgozza fel. E munka kapcsán kaptunk adatot 2007. szeptemberében a fenti pasztell képről is, melynek adatfeldolgozásakor sikerült azonosítanunk a képet, melyet egy vidéki műkereskedés (Interneten keresztül is) éppen eladásra kínált. A feltételezhető azonosítást jeleztük a bűncelekményben eljáró rendőri szervnek, amely az eljárást felújította, a pasztellképet lefoglalta, az azonosítást elvégezte és a károsult tulajdonosnak visszaszolgáltatta. (bp)

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Ács Csilla régész
KÖH, Miskolci Iroda

Ács Piroška, dr.

Iparművészeti Múzeum

Ágoston István újságíró

Magyar Rádió

Bányai Balázs művészettörténész
Műemlékek Nemzeti Gondnoksága

Buzás Gergely régész
MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád

Éri István régész

Horváth Bertalan építész

Korompay Katalin építész

Budapest Világörökségéért Alapítvány

Kováts István régész

MNM Mátyás Király Múzeum, Visegrád

Nagy Gergely építész
ICOMOS MNB, elnök

Nagy Levente régész

KÖH, Dokumentációs Igazgatóság

Varga Kálmán, dr. történész, igazgató

Műemlékek Nemzeti Gondnoksága

ÖRÖKSÉG – A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal tájékoztatója – ISSN 1786-7894

Felelős kiadó: dr. Mezős Tamás elnök; Szerkesztőbizottság: Balázsik Tamás, Bálint Marianna, Bugár-Mészáros Károly, Deák Ildikó, dr. Deme Péter (elnök), dr. Durczy Zsuzsanna, Farbakyné Deklava Lilla, Hack Róbert, Nagy Gábor, Nagy Levente, Özveggy Györgyi, Róna Katalin, Turok Margit;

Főszerkesztő: Nagy Zoltán

A szerkesztőség címe: 1014, Budapest, Szentháromság tér 6; Telefon: 224-5281, fax: 224-5282, e-mail: orokseg@koh.hu
Laptervező: Lelkes Design Bt., www.lelkesdesign.hu; Nyomdai kivitelezés: Stádium Nyomda Kft. Telefon: 455-5050

